

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Inflaatio vie ja korko tuo- Tutkimus opiskelijoiden talouden lukutaidosta Laurea-ammattikorkeakoulussa

Puttonen, Milla

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Inflaatio vie ja korko tuo- Tutkimus opiskelijoiden talouden lukutaidosta Laurea-ammattikorkeakoulussa

Milla Puttonen
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2017

Milla Puttonen

Inflaatio vie ja korko- Tutkimus opiskelijoiden talouden lukutaidosta Laurea-ammattikorkeakoulussa

Vuosi 2017 Sivumäärä 31

Opinnäytetyö tutki Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden talouden lukutaidon tasoa. Talouden lukutaidon tasoa selvitettiin kyselylomakkeen avulla. Kvantitatiivinen tutkimus toteutettiin sähköisesti monivalintakysymyksiä käyttäen. Opiskelijoilta kysyttiin korosta, inflaatiosta ja riskistä. Vastaajat arvioivat omaa talouden lukutaidon tasoa. Kyselyssä myös kartoitettiin, kenen kanssa vastaajat keskustelivat omaan talouteen liittyvistä asioista. Kysely saatiin käyntiin juuri kesäloman alkamisen kynnyksellä ja vastauksia tuli 685. Vastaajat jaettiin kolmeen ryhmään iän perusteella: 18-20 vuotias juuri kotoa muuttava nuori, 21-23 vuotias itsenäistynyt nuori ja yli 24-vuotias itsenäinen nuori. Kysely selvitti myös mitä alaa nuori opiskelee, koska haluttiin testata, löytyykö opiskellun alan ja talouden lukutaidon tasosta syy-seuraussuhde.

Kyselyn tuloksissa kävi ilmi, että nuoret arvioivat talouden lukutaitonsa tyydyttäväksi. Suurin osa opiskelijoista oli ymmärtänyt, kuinka käyttötilin korko toimii. Inflaatioon liittyvään kysymykseen vastasi oikein 73% vastaajista. Riskiin ja sijoittamiseen liittyvät kysymykset olivat selvästi kyselyn vaikeimpia ja oikeiden vastauksien määrä väheni. Riskiin ja sijoitusten hajuttamiseen liittyvät kysymykset olivat vaikeimpia.

Tutkimusaineiston vastauksista (n = 685) kuusi oli täysin oikein. Liiketalouden opiskelijat uskoivat omaan osaamiseensa muita enemmän, mutta eivät kyselyssä nousseet muita paremmiksi. Myös miehet uskoivat omiin taitoihinsa selvästi naisia enemmän. Miesten ja naisten vastauksissa vastaavaa tasoeroa ei kuitenkaan näkynyt. Kaikilta opiskelualoilta saatiin vastauksia, mutta määrät vaihtelivat, eikä selvää korrelaatiota ollut nähtävissä. Ne opiskelijat jotka olivat keskustelleet raha-asioista, pärjäsivät kyselyssä paremmin kuin ne, jotka eivät olleet keskustelleet kenenkään kanssa.

Asiasanat: talouden lukutaito, nuoret, oma talous

Milla Puttonen

Inflation takes, interest brings: A survey of financial literacy among students at Laurea University of Applied Sciences

Year	2017	Pages	31
------	------	-------	----

This thesis examined the financial literacy of the students at Laurea University of Applied Sciences through a survey. The quantitative study was carried out with a multiple-choice e-survey. Students were asked about interest, inflation and risks. Students also graded themselves on their financial literacy. The survey also determined with whom the students speak to about personal money matters. In all there were 685 responses to the survey. In the study students were divided into groups according to their age. 18-20-years-old referred to student who still live at home or are soon moving out; 21-23 years-old were considered to be nearly independent and 24-years-old as independent. The field of study was also asked in the questionnaire to establish if there is a correlation between it and managing financial literacy.

The thesis found that students evaluated their skills as satisfactory. Most of the students had understood how a bank account's interest rate operates. 73 % of students answered the question regarding inflation correctly. Questions about investing and risks were the most challenging and the amount of correct answers decreased. When students were asked whom high risk profile investment is suitable for, only 2 % of students answered correctly. Students also needed to identify which is riskier: investing in funds or shares, with a little less than half answering correctly.

Out of all the returned surveys (n= 685), six were totally correct. Business students believed in their financial literacy more than others, but they did not succeed any better than others. Also men graded themselves better than women did. However, in general, men were not significantly better than women. Answers were obtained from every field of study but the amount of answers varied and it was not possible to make any correlations. It was also found that those students who had talked about personal finances to someone did better than those who had not.

Keywords: financial literacy, young adults, own economy

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Talouden lukutaito.....	7
3	Matka itsenäiseksi talouden taitajaksi	10
	3.1 Oma talous osaksi iltasatua	12
	3.2 Koulu täydentää osaamista.....	13
	3.3 Talouden lukutaidon valmennusta	15
4	Tutkimuksen suorittaminen	17
5	Tulokset.....	18
	5.1 Joka viides opiskelija ei tiedä mitä inflaatio tekee rahan arvolle.....	19
	5.2 Riski ja sijoittaminen	21
	5.3 Raha-asioista puhuminen	24
	5.4 Talouden lukutaito miehillä ja naisilla	26
6	Tuloksien analysointi	29
7	Pohdinta	31
	Lähteet	32
	Liitteet.....	38

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tekijä oli opintojensa ohella töissä pankissa. Työpaikalla pystyi havaitsemaan konkreettisesti, minkälaisissa asioissa pankin puoleen käännytään. Tämä opinnäytetyö tehtiin, koska haluttiin selvittää, minkälaiset valmiudet Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoilla on oman talouden lukemiseen. Tutkimus kohdistettiin nuoriin (18-24vuotiaisiin) opiskelijoihin. Tutkimuksen toteuttamista varten täytyi ensin määrittää, mitä talouden lukutaidolla tarkoitetaan. Talouden lukutaito nähdään usein kahtena ulottuvuutena, ensin on tieto ja sen jälkeen tietoon perustuva toiminta (Huston 2010, 307). Vuonna 2015 Nuorisobarometri selvitti nuorilta, mitä heidän mielestään on talouden lukutaito. Nuorille talouden lukutaito oli konkreettisia asioita kuten arkirutiineista selviäminen, oman talouden hallinta sekä omat terveyteen liittyvät asiat. (Myllyniemi 2015, 27-28.)

Opinnäytetyö toteutettiin sähköisesti kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake toteutettiin Lusardin ja Mitchellin (2014) laatiman kyselyn pohjalta. Lusardi ja Mitchell (2014) määrittelivät talouden lukutaidon taloudellisen tiedon kautta. Heidän tutkimuksessaan lukutaitoa oli koron, riskin ja inflaation ymmärtäminen. Myös tässä tutkimuksessa talouden lukutaito määriteltiin taloudellisen tiedon kautta. Yksilö tunnistaa koron ja inflaation merkityksen ja ymmärtää kuinka ne käytännössä toimivat, myös sijoitustuotteiden ymmärtäminen ja niihin liittyvät riskit kuuluvat talouden lukutaitoon. Nuorille esitettiin kysymyksiä käyttötilin korosta, inflaatiosta ja riskistä. Näihin osioihin vastattiin monivalintakysymyksillä. Taitoa mittaavan osuuden lisäksi opiskelijan täytyi arvostella omat talouden lukutaitonsa kouluarvosanalla ja kertoa kenen kanssa on jutellut omista raha-asioista. Viikon aikana tutkimus keräsi 685 vastausta. Arki-asiat, kuten käyttötilin korko oli ymmärretty pääasiassa oikein, mutta jo inflaatio kysymys laski oikeiden vastausten määrää. Riskiin ja sijoittamiseen liittyvissä kysymyksissä oikein vastausten määrä väheni entisestään. Täysin oikeita vastauksia kyselyyn saatiin 6 kappaletta. Opinnäytetyön lopussa esitetään kehitysehdotuksia, jotta nuorten talouden lukutaidon tasoa saataisiin paremmaksi. Tämä opinnäytetyö yhdessä aiempien tutkimuksien kanssa (Nuorisobarometri 2015, PISA 2015) korostaa sitä, että nuorten talouden lukutaidon taso on ajankohtainen asia.

Idea opinnäytetyöhön lähti Mannerheimin lastensuojeluliiton arjen taloussuunnitteluun liittyneestä projektista. Pienen projektitiimin kanssa pidimme esitelmän arjen budjetoinnista. Perhekahvilassa pidetty esitys keskittyi antamaan neuvoja äideille, jotka olivat kohdanneet arjen talouden muuttuneen. Koin henkilökohtaisen talouden mielenkiintoiseksi aiheeksi. Opinnäytetyölle ei löytynyt ulkopuolista toimeksiantajaa, mutta tuloksilla on merkitystä työelämälle. Opinnäytetyön tulokset tarjoavat arvokasta tietoa kouluille, opettajille ja pankeille. Työn voisi julkaista esimerkiksi Mun talous sivustolla.

2 Talouden lukutaito

Ihminen elää yhä vanhemmaksi, ja eläkkeelle siirryttäessä pitäisi olla säästettynä rahaa omaan toimeentuloon (European Banking Federation 2016). Ei riitä, että selviää päivittäisistä menoista vaan pitäisi osata varautua myös pahan päivän varalle. Laskut kun pitää maksaa, vaikka sairastuisi tai jäisi työttömäksi (Atkinson, McKay, Collard & Kempson 2007). Ihmisten pitäisi hallita jokapäiväiset raha-asiansa, onnistua tekemään oikeita ratkaisuja oman tulevaisuutensa suhteen, löytää sopiva finanssituote ja pysyä ajan tasalla talouden uutisoinnista. (Peura-Kapanen 2013; Atkinson ym. 2007.) Samaan aikaan säästämisen tuotteista on tullut yhä monimutkaisempia (European Banking Federation 2016; Atkinson ym. 2007). Iästä riippumatta itsenäiset rahankäyttäjät eivät miellä luottokorttia tai osamaksua velaksi, eivätkä lopulta ymmärrä paljonko koroista kertyy maksettavaa. Eniten oman talouden hahmottaminen tuottaa vaikeuksia nuorille. Maksuhäiriöisten määrä on nousussa ja Takuu-Säätiön Velkalinjapuhelin soi vuoden 2016 alussa ennätys paljon. (Kokko 2016.) Yksilön talouden lukutaidolle on tarvetta enemmän kuin koskaan aiemmin (Atkinson ym. 2007).

15-24 vuotiaita nuoria oli Suomessa helmikuussa 2016 639 000 (SVT 2016b). Kotoa muutetaan keskimäärin 19-vuotiaana, tytöt yleensä poikia aikaisemmin. Enemmistö nuorista muuttaa asumaan vuokra-asuntoon, jolloin syntyy vastuu vuokranmaksusta. Luonnollisesti perässä seuraa muitakin arjen päivittäisiä kuluja kuten ruokamenot ja matkakustannukset (Peura-Kapanen 2005, 20.) Päivittäinen toimeentulo ei ole enää itsestään selvyyttä, sillä nuoren voi olla vaikeaa löytää tulon lähdettä. Tilastokeskuksen mukaan helmikuussa 2016 työttömiä nuoria oli 24,1 %. Vuonna 2016 työttömiä nuoria oli 39 000 enemmän kuin vuonna 2015. (SVT 2016.) Koko Suomessa oli elokuussa 2016 340 000 työtöntä. Suomessa on arviolta noin 1,4 miljoonaa työpaikkaa, joista 15 % uusiutuu vuosittain. Tehokkuus ajattelu, työvoiman minimoinnin tavoittelu, digitalisointi sekä olemassa olevien työurien pidentyminen ovat omalta osaltaan vaikeuttaneet työpaikan saamista. (Laajakulma 2016.) Myös globalisaatio vaatii oman osuutensa työmarkkinoista, erityisesti matalan koulutuksen ja kokemuksen työpaikoista, joihin nuorilla olisi mahdollisuus työllistyä. Globalisaation myötä työt uhkaavat karata sinne missä niitä on halvinta teettää (Koljonen 2011). Hallitusohjelma 2016 otti tavoitteeksi 110 000 uuden työpaikan luomisen (Sirkanen 2016). Elämänvaihe, jossa nuori ei opiskele eikä käy töissä voi johtaa syrjäytymiseen (Koljonen 2011). Työn saamisen vaikeus voi uuvuttaa, ja työttömyys statuksena on saanut negatiivisen latauksen, jota on raskas kantaa (Laajakulma 2016). Yhteiskunnassamme jo lapsi uskoo yksilön taloudellisen aseman muokkaavan ihmisen ajattelutapoja, luonnetta ja käytöstä. Peruskoululaiset pelkäävät köyhyyttä, koska uskovat sen johtavan syrjintään, kiusaamiseen ja yksin jäämiseen. (Myllyniemi 2015, 59.)

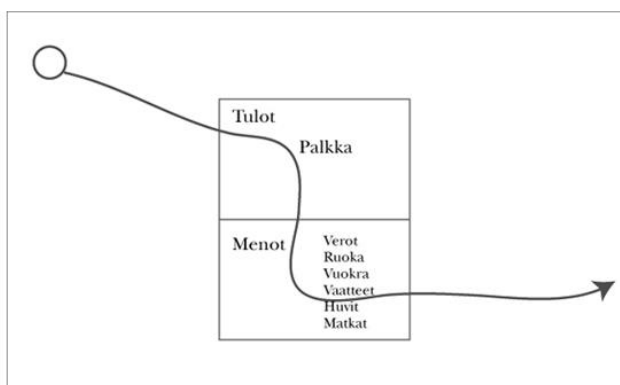
Nuoren talouden tilanteen suurin muuttaja on yleensä kotoa pois muuttaminen. 75 % nuorista sopeuttaa talouttaan tinkimällä. Pienentyneiden tulojen pitäisi kattaa ainakin asuminen ja päivittäinen ruokailu. (Peura-Kapanen 2005, 20, 31.) Myös nuoret asunovelalliset kertoivat

tinkivänsä ja vähentävänsä heräteostoksia, kun rahatilanne on tiukka (Majamaa 2015). Jatkuva tinkiminen ja elämäntapojen muuttaminen voi vaikuttaa nuoreen niin psyykkisesti kuin materiaalisesti (Moisio 2004, 343, 355).

Vuonna 2014 tyypillinen korkeakoulusta valmistuja oli 26-vuotias nainen, jolla oli opintolainaa keskimäärin 7700 euroa. Korkeakouluopiskelijoilla on aiempaa useammin opintolainaa. Opintolainan käytön kasvuun on vaikuttanut luoton saamisen helppous, inflaatio, indeksikorotuksien puuttuminen sekä huonontuneet työllistymismahdollisuudet. (Kela 2015; Havia, Lappalainen & Rinta-Loppi 2014, 86.) Taloudellisen elämäntilanteen parantaminen, vaikka vain hetkellisesti, lisää lainan houkuttelevuutta. Lainan avulla suurentunut käyttövara voi parantaa elämänlaatua ja itsetuntoa. (Havia ym. 2014, 87.) Yliopisto-opiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa kävi ilmi, että työttömät opintolainaa nostaneet opiskelijat olivat tyytyväisempiä taloutensa tilanteeseen kuin opiskelijat, jotka eivät olleet töissä eivätkä nostaneet opintolainaa (Saari 2005, 14).

Rahasta konkreettisesti on tullut nuorelle koko ajan kaukaisempi. Teknologian kehitys on mahdollistanut sen, että käteistä rahaa ei aina tarvitse. Tänä päivänä $\frac{3}{4}$ maksaa ostokset kortilla ja uusien sovelluksien ansioista kaupassa voi maksaa pelkällä puhelimella (Suomen Pankki 2015; Nordea 2016). Sähköiseen maksamiseen on monia sovelluksia ja palveluntarjoajia. Vuonna 2009 markkinoille ilmestyi sähköinen raha, Bitcoin (CNN). Terhi-Anna Wilska on tutkimuksessaan huomannut, että lapset eivät enää ahkerasti käytä rahaa, koska vanhemmat ostavat tarpeellisen ja viikkorahaa ei enää anneta. Nuorilla on yhä useammin rinnakkaiskortti isän tai äidin tiliin, eikä rahankäyttöä tule harjoiteltua. (Mattila 2016.)

Kuvio 1 esittelee nuorelle tyypillisen kassavirran. Rahaa tulee nuorelle esimerkiksi palkan, lainan tai lahjan muodossa (Havia ym. 2014). Danske Bankin (2013) mukaan, nuoret myös lainailevat taskurahaa toisiltaan. Pankilta lainaaminen yleistyy iän myötä. Alle 25-vuotiailla oli vuonna 2013 keskimäärin asuntolainaa alle 10 000 euroa. 25-35 vuotiailla asuntolainaa oli lähes viisinkertainen määrä, 57107 euroa. (Majamaa 2015.)

Kuvio 1: Nuoren kassavirtakaavio (Havia ym. 2014)

Nuoren kassavirtakaaviossa raha jatkaa matkaansa menot-laatikoon, jossa usein on verot, vuokra, ruoka, vaatteet, hovit ja matkat. Kaavio havainnollistaa sitä, että kaikki käytettävissä oleva raha yleensä myös kuluu. Nuoren kassavirtakaaviosta puuttuu säästämisen lokero kokonaan. (Havia ym. 2014,98.) Suurin osa suomalaisista nuorista uskoo hallitsevan taloudellisesti asiansa hyvin (Danske Bank 2011; Peura-Kapanen 2013). Kuitenkin opiskelijatutkimuksessa (2010) ammattikorkeakouluopiskelijoista 50 % ei uskonut selviävänsä kuukausittaisista menoistaan.

Tilastojen mukaan, maksuhäiriömerkintä syntyy helpoiten kokemattomalle raha-asian hoitajalle esimerkiksi nuorelle, joka on muuttanut ensimmäiseen omaan kotiin (Taloussanomien 2013). Varsinkin nuorten miesten maksuhäiriömerkinnät ovat nousussa. 25-49 vuotiaista miehistä noin 15 prosentilla on maksuhäiriöitä. Nuorista joka kymmenes on jättänyt laskunsa maksamatta rahan puutteen takia. Pikavippien ja kulutusluottojen helppo saatavuus on yksi syy yleistyviin maksuhäiriöihin. (Myllyniemi 2015, 66, 71.) Nuorten talouden lukutaidolle olisi käyttöä, sillä alle 25-vuotiaiden talous on selvästi heikoimmassa asemassa tällä hetkellä (SVT 2016). Joka kymmenes alle 30-vuotias on menettänyt luottotietonsa (Mun talous 2015).

Nuorella on kulutustottumukset ja monia mahdollisuuksia rahoittaa omia hankintoja (Majamaa 2015). Tarjolla olevien vaihtoehtojen joukosta voi olla työlästä löytää halvinta luottoa (Peura-Kapanen 2005, 46-47). Huonosti valitulla luotolla on usein kauaskantoiset seuraukset. Pahimmassa tapauksessa omien varojen yli eläminen johtaa vuokratähtiin ja lopulta maksuhäiriömerkintään (Taloussanomien 2013). Kokemattomuus talouden itsenäisestä hallinnasta, epävakaa työmarkkinat ja nuoren ostoskäyttäytyminen ovat potentiaalinen kasvualusta velkaongelmille (Majamaa 2015; Nikander 2009).

3 Matka itsenäiseksi talouden taitajaksi

Tänä päivänä jo kolme vuotias lapsi tunnistaa brändejä. Lapsi aloittaa ennen kouluun menoa kulutus päätösten harjoittelun, osallistumalla omien vaatteiden ja lelujen valintaan. Lapsi osaa sujuvasti neuvotella syntymäpäivälahjasta ja pyytää joulupukilta kalliita lahjoja säästääkseen vanhempien rahoja. Kengännauhojen solminen ja turvallinen tienylitys ovat ensimmäiset askeleet itsenäiseen elämään. Rahan ja matkapuhelimen käyttö tulevat seuraavaksi. Tyypillisesti ensimmäisten kouluvuosien ajan vanhemmat rahoittavat ja päättävät lasten kulut. (Autio & Paju 2005, 6-8; Ruckenstein & Kallinen 2009, 87-100.)

Helsinkiläisille 6-7 vuotiaille lapsille tehdyssä tutkimuksessa kävi ilmi, että jo lapset ymmärtävät taloudellisia asioita. Lapset näkevät rahan hyvin konkreettisenä. Tutkimuksessa lapset kertoivat saavansa rahaa hammaskeijulta, perheeltä sekä hyvästä käytöksestä. Lompakossa oli erikseen maasta löydettyä ja vanhemmilta saatua rahaa. Lähes jokaisella lapsella oli rahaa käytössään. Lapset olivat oppineet aikuisilta, että lahjoja voidaan ostaa ilman syytä ja toisaalta jotain ei voida ostaa sen kalliin hinnan tähden. Lapset tiesivät, että raha on työn takana ja sitä käytetään hyödykkeiden ostamiseen. (Ruckenstein & Kallinen 2009, 87-93; Autio & Paju 2005, 6-8.)

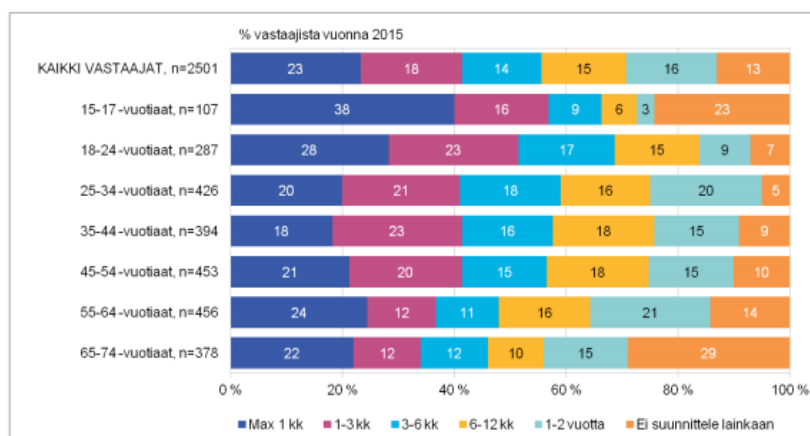
Suomessa vuonna 1921 voimaan astui yleinen oppivelvollisuus (Ruckenstein & Kalinen 2009, 87-100). Käytännössä peruskoulun pitäisi tavoittaa jokainen ja mahdollistaa kaikille samat valmiudet oppia (Peura-Kapanen 2013). Sosialistamisen vastuu on kuitenkin loppukädessä vanhemmilla (Valtion nuorisoasian neuvottelukunta). Itsenäisiä kulutus päätöksiä harjoitteleva lapsi tietää, ettei raha kasva puussa (Ruckenstein & Kallinen 2009, 87-93). Lapsuus ja nuoruus valmistavatkin aikuisuuteen. Itsenäisten päätösten tekeminen, yhteiskunnan täysivaltainen jäsenyys ja vastuu omista teoista liittyvät kaikki aikuistumiseen (Majamaa 2015). Taloudellinen itsenäistyminen tuo valtaa, vastuuta ja riskejä. Nyky-yhteiskunta rohkaisee kuluttamaan ja ostaminen on tehty helpoksi (Mun talous 2015c). Usein nuoret arvioivat menonsa todellisia kuluja pienimmiksi ja luottokortti mielletään palkan jatkeeksi (Autio & Paju 2005, 6-8).

Nuorisobarometri (2015) selvitti, mitä nuoret käsittävät talouden lukutaidolla. Talouden lukutaidoksi nuoret mielsivät arkirutiineista selviämisen, oman talouden hallinnan ja omaan terveyteen liittyvät asiat. Tärkeä oli tunne siitä, että kykenee itse tekemään päätöksiä elämän valinnoista ja pystyy vaikuttamaan oman elämänsä tilanteeseen. Talouden lukutaidon avulla nuoret haluavat löytää hallinnan ja hyvinvoinnin tunteet. (Myllyniemi 2015.) Nuoret kertoivat, että vanhemmilta kysytään apua raha-asioihin, mutta viimekädessä halutaan itse vastata rahoistaan (Myllyniemi 2015, 69-70). Vuosien saatossa avun pyytämisen kynnys on kasvanut. Nuorten asennoituminen viestittää, että nykyään halutaan tulla toimeen omillaan. Nuori on

vähemmän tyytyväisempi taloudelliseen tilanteeseensa, jos on joutunut pyytämään apua vanhemmiltaan. Nuorelle työttömälle hyvinvointivaltion viranomaisilta rahan pyytäminen on miellyttävämpää kuin omilta läheisiltä. (Myllyniemi 2015, 64.)

Programme for International Student Assessment (PISA) on tutkimusohjelma, joka on suunnattu 15-vuotiaille nuorille OECD-maissa (Jyväskylän yliopisto). Tutkimusohjelmassa on vuodesta 2013 lähtien ollut mukana myös talouden lukutaitoa mittaava osio, mutta Suomi ei ole ottanut osaa kyseiseen osioon (OECD 2013). Tästä syystä Suomessa talouden lukutaidon tutkiminen ja vertailu muiden maiden nuorten talouden lukutaitoon on haastavaa (Peura-Kapanen 2013).

Tasapainoa menojen ja tulojen välillä voi olla vaikeaa löytää. Usein nuoren rahan käytöstä puuttuu suunnitelmallisuus, joka johtaa laskurästeihin (Peura-Kapanen 2005; Kuvio 2). Puutteellinen raha-asioiden suunnittelu voi olla yksi syy siihen että 7 prosentilla nuorista tili ylittyy joka kuukausi (Danske Bank 2011). Yllättäviä kuluja syntyy esimerkiksi osamaksulla ostetuista tuotteista. Nuorella voi olla myös hämärtynyt ymmärrys siitä, mikä oikeasti on luottoa ja velkaa (Kokko 2016). Nuorille on tyypillistä, että oma rahan kulutus arvioidaan usein alankanttiin (Autio & Paju 2005 6-8).

Kuvio 2: Omien menojen suunnittelu eri ikäpolvien välillä (Finanssialan Keskusliitto 2015)

Suomalaisen korkeakouluopiskelijan mediaanitulot ovat 821 euroa kuukaudessa. Opiskelijan suurin menoerä on asuminen, johon kuluu keskimäärin 400 euroa kuussa (Kela 2015). Pienin rahamäärä, jolla korkeakouluopiskelijat uskoivat tulevansa toimeen, oli 700 euroa kuussa. Vaikuttaa siltä, että asumisen kustannusten jälkeen korkeakouluopiskelijalle jää kuukaudessa satanen tai kaksi käyttövaraksi. 53 % korkeakouluopiskelijoista piti itseään köyhänä ja 47 % ei uskonut kuukausittaisten tulojen kattavan menoja (Saarenmaa, Saari ja Virtanen 2010, 41-44).

3.1 Oma talous osaksi iltasatua

Kotona asuva lapsi harvoin huolehtii säännöllisistä tuloista, koska vanhemmat kustantavat elämisen peruspuitteet (Raijas 2016, 135). Lapset ymmärtävät tavaran määrän ja sen kalleuden suhteen. He esimerkiksi kommentoivat, että eivät ole saaneet uutta lelua, koska se oli liian kallis (Ruckenstein & Kalinen 2009, 87-93). Myös teini-ikäiset nuoret kertoivat, että eivät harasta eikä perhe matkusta, koska se on liian kallista. Useissa tutkimuksissa lasten ja nuorten puheista käy ilmi, että jostain on jouduttu luopumaan. (Gissler, Kekkonen & Känkänen 2014, 67-68; Myllyniemi 2015.) Materiasta luopuminen on yksi EU:n köyhyyden ja syrjäytymisen vaaraa mittaavaa AROPE-indikaattori. Köyhyyden ja syrjäytymisen uhka on todellinen, jos henkilö on pienituloisen, vakavassa materian puutteessa tai vajaasti työllistynyt. Tarpeelliseksi materiaiksi katsotaan puhelin, pesukone, televisio, auto, proteiinipitoinen ruoka, viikon mittainen loma kerran vuodessa, lämmitys sekä kyky selvittää yllättävistä menoista tai laskuista. Jos neljää näistä esineistä / asioista puuttuu, henkilöllä on vakava materian puute ja köyhyyden sekä syrjäytymisen vaaran kriteerit ovat täyttyneet. (Tilastokeskus 2014.) Tutkimuksessa usealla lapsella neljän kriteerin kohta täyttyi. Vertailu paljasti, että syrjäytymisen riski köyhyyden takia on Suomessa suuri (Gissler ym. 2014).

Omaan kotiin muuttaessa taloudellisten asioiden hoitaminen tulee nuorelle uutena asiana, varsinkin kun suomalaiseen kulttuuriin ei juuri kuulu rahasta puhuminen eikä oman talouden suunnittelu kiinnosta kansalaisia. (Havia ym. 2014, 86.) Jokaisella aikuisella olisi velvollisuus opettaa nuoria vastuullisiksi ja aktiivisiksi kansalaisiksi (Valtion nuorisoasian neuvottelukunta). Näin ollen nuorten tärkein ja ensisijainen lähde taloudellisten taitojen opetukseen on vanhemmat. Teini-ikäisiltä kysyttäessä lähes 90 % oli saanut kotoa taloudellisia neuvoja (Danske Bank 2013). Suuri osa vanhemmista tunnistaa vastuunsa opettaa nuorelle talous- ja raha-asioita. 45 % vanhemmista kertoi jutelleensa nuoren kanssa rahasta vähintään tunnin kuukaudessa (Danske Bank 2008). Vanhempien kulutustottumukset, asenteet ja yleinen taloudellinen käyttäytyminen periytyvät lapsille (Martat 2016; Havia ym. 2014,86). Äidillä on isää suurempi vaikutus hyvien taloudellisten valmiuksien oppimiseen (Raijas 2016, 136). Äitiä usein myös pidetään suunnitelmallisempina rahankäyttäjänä kuin isää. Isältä pojalle pätee talousasioiden hoidossa, sillä huolettomuus raha-asioissa periytyy helpommin miehille kuin naisille. (Martat 2016.)

Jo 6-7 vuotiaat lapset seuraavat vanhempiensa mallia taloudellisessa toiminnassa (Ruckenstein & Kalinen 2009, 87-93). Nuorena opitut hyvät tai pahat tavat hoitaa taloudellisia asioita heijastuvat aikuisikään saakka (Raijas 2016, 137). Myös tyyli, jolla raha-asioista on puhuttu lapsuuden kodissa, helposti seuraa aikuisikään ja omaan kotiin asti. Erityisesti lapsuudessa saatu positiivinen käsitys raha-asioden hoidosta jatkui positiivisena myös aikuisena. (Martat 2016.) Negatiivinen kokemus näkyi epäluottona vanhempiin. Reilu 20 % 18-19 vuotiaista koki, että äidiltä tai isältä ei edes kannata kysyä apua talousasioihin. (Danske Bank 2008.) Rahasta

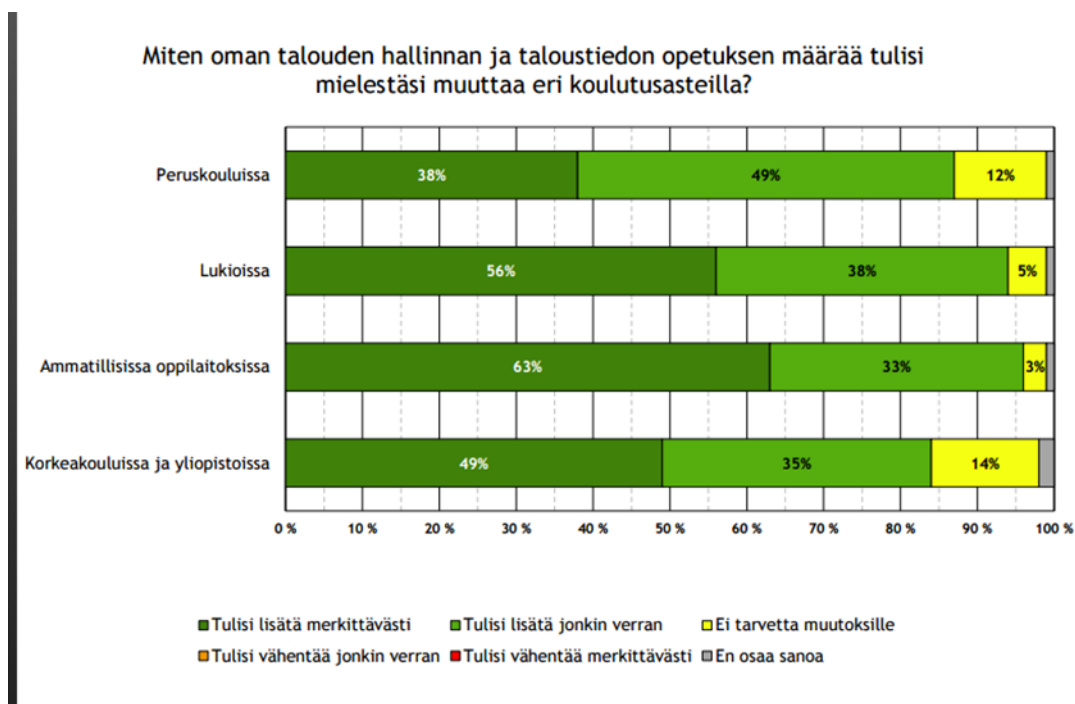
puhuminen vaikuttaa olevan rinnastettavissa perheen elintasoon. Vauriassa perheissä nuori voi helpommin keskustella rahan käytöstä ja taloudesta. (Peura-Kapanen 2013; Raijas 2016, 134.)

Tutkimustulokset kannustavat perheitä puhumaan talousasioista positiivisesti. Tutkimuksessa aikuiset, jotka olivat hoitaneet omia raha-asioitaan sääntillisesti ja suunnitelmallisesti, näkivät samat piirteet omassa täysi-ikäisessä lapsessaan. Kaikki eivät kuitenkaan saa kotoa riittävää tukea. (Martat 2016.) 27 % nuorista ilmoitti, että ei puhu kenenkään kanssa talousasioista (Danske Bank 2011). Myös toinen, Oulussa toteutettu tutkimus paljasti, että 7 % nuorista ei ollut keskustellut raha-asioista kenenkään kanssa (Mun talous 2015). Puhumattomuus johtaa siihen, että nuori joutuu opettelemaan oman taloutensa lukemista kantapään kautta (Evilä 2016).

3.2 Koulu täydentää osaamista

Vuodesta 1966 Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto on järjestänyt Nordean (aiemmin Kansallis-Osake-Pankki) kanssa yhteistyössä Taloustietokilpailun. Kilpailun taustalla on ollut halu lisätä oppilaiden kiinnostusta talousasioihin. 9-luokkalaisille järjestettävä kilpailu on haastava. Vuonna 2016 alkukarsinnoissa kysyttiin arvonlisäveroista, kauppojen aukioalojen vaputtamisesta, muuttuneesta kilpailutilanteesta, asuntolainan koroista, valuuttakoroista, muuttoliikkeestä sekä hidastuneesta talouskasvusta. Finaalissa vastausaikaa annetaan 45 minuuttia ja kysymyksiin odotetaan esseen tasoisia vastauksia. Taloustietokilpailu on vakiintunut pidettäväksi huhtikuun alussa ja keväällä 2015 kilpailu pidettiin jo 50 kerran. (HYOL.)

1990-luvun laman jälkeen kansalaisten talouden lukutaidon tasoa haluttiin parantaa ja vuonna 2000 taloustiedon opetuksen määrää lisättiin lukioissa ja peruskouluissa (Löfström & van den Berg 2014). Vuonna 2015 80 % poliittisista päättäjistä kannatti talouden lukutaidon opetuksen lisäämistä kaikilla koulutusaloilla. Eniten poliittiset päättäjät olisivat lisänneet opetusta ammattikouluihin. Myös ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa talouden hallinnan taitoja tulisi päättäjien mielestä opettaa enemmän. (Vekkilä 2015.)

Kuvio 3: Poliittisten päättäjien mielestä talouden hallinnan opetusta pitäisi lisätä (Vekkilä 2015)

Talouden lukutaidon opetuksen hyötyjä nuorille ole kiistattomasti pystytty näyttämään toteen (Peura-Kapanen 2013). Suomessa koulutuksen taso on kuitenkin huippuluokkaista, eikä kenenkään pitäisi olla opetusta vastaan (Woessman 2016, 18; European Banking Federation 2016; Moore 2016). Tärkeää on myös huomata, että nuoret itse tahtoisivat lisää opetusta henkilökohtaiseen talouteen liittyvissä asioissa (Peura-Kapanen 2005; Uutismajakka 2016). Nuoret eivät koe olevansa valmiita omien raha-asoiden hoitoon koulun päättyessä (Danske Bank 2011). Kiinnostuksesta aiheeseen kielii myös nuorten aktiivinen osallistuminen heille tarjottuihin ohjauksiin ja kilpailuihin (Danske Bank 2015).

Oikeanlaisen opetustavan löytäminen voi olla haasteellista. Botezat & Borza (2014) esittävät näkemyksensä tämän päivän nuorista, jotka ovat kasvaneet lähes yhteen älypuhelimensa kanssa. Alan ammattilaiset olisivat varteen otettavia opettajia, kuten Taloustaito hankkeesta on opittu. Koulussa opetuksen pitäisi olla puolueetonta. Tämän vuoksi on vaikeaa nähdä pankki opettajana (European Banking Federation 2016).

Lukiolaiset itse ovat sitä mieltä, ettei talouden lukutaitoa opeteta tarpeeksi (Uutismajakka 2016). Joka viides 15-25 vuotiaista vastasi, että opetusta saisi olla koulussa enemmän. (Mun talous 2015). Yli puolet kolmestasadasta 18-19 vuotiaasta suomalaisesta ei tiennyt mitä korko tarkoittaa (Danske Bank 2008). Juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneet suomalaiset nuoret olivat valmiita ottamaan neuvoja oman talouden hoitoon perheeltä tai asiantuntijoilta. Äidiltä lisää neuvoja kaipasi 36 %, isältä 32 % ja pankilta 31 %. (Danske Bank 2008.) Lukion oppimäärässä

talouden lukutaidolle ei ole omaa kurssia, vaan talouden lukutaidon opetus on yleensä rinnastettu kansantalouteen tai yhteiskuntaoppiin (Peura-Kapanen 2013). Vaikka opetussuunnitelmat antaisivat joustoa, yhteiskuntaopin opettajista suurin osa on opiskellut historiaa. Tämä voi rajoittaa taloustieteen opetusta. Lisäksi oikeiden oppikirjojen löytäminen voi olla haasteellista. Suomessa oppikirjojen tekemiseen vaikuttaa opetussuunnitelmien sisältö ja kirjoittajaryhmien oma osaaminen. (Löfström & van den Berg 2014.)

3.3 Talouden lukutaidon valmennusta

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto (HYOL) on mukana Talousguru-kilpailun organisoinnissa yhdessä Finanssialan keskusliiton sekä FINE:n vakuutus- ja rahoitusneuvonnan kanssa. Talousguru on liki 20-vuotias valtakunnallinen taloustaitoja mittaava kilpailu. Kilpailu on suunnattu lukiolaisille ja se muodostuu karsintavaiheesta sekä finaalista. Vuonna 2016 Talousguru-kilpailuun ilmoittautui lähes 120 lukiota. Finaalissa oppilaiden piti osata väitellä esimerkiksi öljyn alhaisen hinnan vaikutuksesta Suomen kansantalouteen (HYOL 2016). Haastattelussa voittajakolmikko pohti nuorten talousosaamisen tasoa ja lukiolaiset olivat yhtä mieltä siitä, että opetusta ei tarjota tarpeeksi eikä nuorilla ole kovinkaan hyvää talouden lukutaitoa. (Uutismajakka 2016.)

Mun talous- verkosto, joka edistää nuorten talouden lukutaitoa, on alkanut herätellä ihmisiä rahasta puhumiseen. Mun talous verkosto järjesti helmi-maaliskuun vaihteessa ”Puhutaan rahasta” tempauksen, jossa se haastoi ihmisiä puhumaan rohkeasti rahasta (Mun talous 2016a). ”Puhu rahasta” teema jatkui Mun talous- verkoston järjestämällä messuilla 2016. Messupäivän aikana nuori pääsi mm. tutustumaan velkaantumista estäviin työkaluihin (Mun talous 2016b).

Sijoittajamestari on internetissä käytävä kilpailu, jossa osallistuja saa käydä pörssikauppaa leikkirahalla. Pelin järjestää Nordic Growth Market. Vuonna 2015 osallistujalle annettiin pelin alussa 10 000 euroa leikkirahaa, ja jokaiseen sijoituskohteeseen pystyi sijoittamaan korkeintaan 2000 euroa. Vuonna 2015 sijoituskohteina olivat Bull & Bear- sertifikaatit, Minifutuurit, Warrantit, Turbowarrantit sekä Mini Future BEST ja Unlimited Turbo. Kilpailun voittaa se, joka on päätöspäivänä tehnyt eniten tuottoa. Vuonna 2015 kilpailuun osallistujia oli 2950. Kilpailu on kaikille avoin ja joka vuosi mukana on myös ammattilaisia, sama formaatti on käytössä myös Ruotsissa. Peli on selvästi tavoittanut nuoret, sillä 18-29 vuotiaita osallistujia oli 1402. Tietokoneella pelattava peli tuntuu viehättävän miehiä, joita oli osallistujista 86,4 %. (Sijoittajamestari 2015.)

Huoli lasten- ja nuorten syrjäytymisestä sai Tasavallan presidentin käynnistämään ennaltaehkäisevän hankkeen keväällä 2013. Osana hanketta syntyi Diakonissalaitoksen luotsaama taloustaito-hanke. Taloustaito-hankkeessa pankkien vapaaehtoiset jakavat tietoa sekä taitoa

työelämän ja koulun ulkopuolelle jääneille 16-29 vuotiailla nuorilla. (Helsingin diakonissalaitos.) Kevään 2015 aikana nuoria oli ollut mukana noin 400. Tapaamisissa rahankäyttöä opetellaan toiminnallisten harjoitusten kautta. Tarkoituksena on ennaltaehkäistä ongelmia ja auttaa nuoria esimerkiksi pitämään luottotiedot kunnossa. Mukana hankkeessa on neljä suomalaista pankkia; Danske Bank, Nordea, OP ja S-Pankki. Taloustaito-hanke valmentaa nuoria 15 eri paikkakunnalla, joten hanke on poikkeuksellisen vaikuttava. (Danske Bank 2015.)

Lapsille ja nuorille on tärkeää päästä harjoittelemaan talouden lukutaitoa ja rahan käyttöä (Martat 2016). Kuudesluokkalaisille oppilaille suunnattu Yrityskylä-koulutusympäristö on osoittautunut erityisen hyödylliseksi harjoittelupaikaksi. Yrityskylässä oppilas opettelee käytännön läheisesti yrittäjyyden, talouden ja työelämän asioita. Päivän ajaksi lapsi saa itselleen ammatin yhteistyökumppaneiden järjestämistä työpaikoista. Yrityskylässä lapsi saa käyttöönsä myös paperisen pankkikortin, jolle maksetaan palkka. Palkkarahoilla lapsi pystyy ostamaan erilaisia tuotteita Yrityskylästä. Yrityskylän toiminnasta ja suunnittelusta vastaa Taloudellinen tiedustustoimisto. Yrityskylät eri puolella Suomea ovat tavoittaneet noin 160 000 kuudesluokkalaisista. Kuudesluokkalaisille toteutetussa tutkimuksessa lapsien talouden lukutaitoa testattiin sekä ennen Yrityskylää, että vierailun jälkeen. Tuloksissa kävi ilmi, että kuudesluokkalaisten talouden lukutaito oli parantunut keskimäärin 17 prosenttia. (Kalmi 2016.)

Jos kaikille nuorille ja lapsille opetettaisiin sama määrä talouden lukutaitoa, olisivat lähtökohdat itsenäiseen toimeentuloon tasavertaisemmat (Mun talous 2015c). Tasapuolisuuden lisäksi on tärkeää huomata, että opetuksen tulee olla lapsia ja nuoria kiinnostavaa. Opettajien tulee mukautua uusien sukupolvien opettamiseen. Nuoret odottavat yhdessä oppimista, mentorointia ja ohjaamista. Uudet sukupolvet ovat kuin kotonaan internetissä ja ovat melkein kasvaneet yhteen älypuhelimensa kanssa. (Botezat & Borza 2014, 1119,1123.) Pankit ovat löytäneet uusia kanavia ja tapoja nuorten lähestymiseen. Tarjolla on jo erilaisia pelejä, sovelluksia ja vertaispalveluneuvojia (Nordea 2015). Suomessa kunnat voisivat auttaa enemmän nuoria järjestämällä matalan kynnyksen talousneuvontaa (Taloussanommat 2013). Nykyinen tukijärjestelmä pitäisi muovata koulutukseen kannustavaksi. Moni nuori jää syystä tai toisesta koulutuksen ulkopuolelle ja pahimmillaan se on taloudellisesti kannattavampaa kuin koulu tai työllistyminen. (Saari 2010, 230-231.) Vaikka nuori tulisi taloudellisesti toimeen kotona työttömänä ja koulutusta vailla, Suomi jäisi pulaan kasvaneiden sosiaalimenojen ja verotulojen puuttumisen kanssa (Koljonen 2011). On laskettu, että työmarkkinoilta syrjäytyvät nuori mak- saa yhteiskunnalle noin miljoona euroa ennen kuin hän täyttää 60 vuotta (Saari 2010, 228).

Akavan mukaan suomalaisten lasten ja nuorten oppimistulokset ovat jo alkaneet heikentyä. Oppimistulosten heikentyminen vaikuttaa erittäin merkittävästi Suomen talouteen pitkällä aikavälillä. Vaikutukset alkavat näkyä kun 1997 ja sen jälkeen syntyneet valtaavat työmarkki-

nat. Pahimmassa tapauksessa Suomen talouskasvu voi hidastua 0,46 prosenttia vuodessa. Suomen bruttokansantuote jäisi vuosisadan vaihteessa neljänneksen pienemmäksi kuin tilanteessa jossa oppimistulosten laskua ei tapahtuisi. Vuoteen 2100 mennessä kasvumenetys olisi jo 25 %, joka vastaa 52 miljardia euroa, arvioi Akavan pääekonomisti Eugen Koev. (UusiSuomi 2016.)

4 Tutkimuksen suorittaminen

Nuorten talouden lukutaidon tasoa on tutkittu paljon meillä ja muualla (Chen ja Volpe 1998; Danske Bank 2008; Danske Bank 2011). Nuorisobarometri (2015) tutki talouden lukutaitoa käytännönläheisestä kulmasta esittämällä kysymyksiä siitä, onko nuori joutunut jättämään laskuja maksamatta rahapulan takia tai onko menojen kattaminen tuloilla koettu vaikeaksi. Nuorisobarometri otti tutkimuksessa huomioon myös nuorten toimeentulotukien saannin viimeisen 12 kuukauden aikana. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun Nuorisobarometri oli ottanut tutkimukseen mukaan nuorten taloutta käsittelevän osion.

Kuten aikaisemmissa talouden lukutaitoa mittaavissa tutkimuksissa, myös tässä päädyttiin käyttämään kyselylomaketta. Kyselylomake soveltuu moneen tarkoitukseen ja mukautuu kohderyhmän mukaan, siksi se on paljon käytetty aineistonkeruumenetelmä. Kyselytutkimus voidaan jakaa kahteen tutkimusasetelmaan: poikittaiseen ja pitkittäiseen. Poikittaistutkimus toteutetaan vain kerran suurelle joukolle. Kun taas tutkittavia henkilöitä seurataan ja kysely uusitaan, on kyseessä pitkittäistutkimus (Aaltola & Valli 2007, 102, 126). Kyselytutkimuksen valintaan vaikutti eniten opinnäytetyön aihe ja käytettävissä oleva aika. Kyselylomakkeen avulla saatiin myös luotettavampia vastauksia, koska tutkijan läsnäolo ei häirinnyt tai vääristänyt vastauksia (Aaltola & Valli 2007, 102, 126). E-lomake (Liite 1), jota tässä tutkimuksessa käytettiin oli varsin kätevä, koska se ei ole sidottu paikkaan eikä aikaan. Sähköinen lomake oli myös sopiva tutkimuksen kohderyhmälle, eli nuorille. Internetin käyttö on yleistynyt ja monella on puhelimessakin Internetyhteys. Lähes kaikki nuoret käyttävät Internetiä päivittäin ja oli syytä olettaa, että opiskelija osaa käyttää sähköistä lomaketta. (Saarenmaa ym. 2010.)

Kyselyn onnistumisen kannalta oli tärkeää, että kysely on lyhyt ja yksinkertainen. Liian monella kysymyksellä olisi suurella todennäköisyydellä menetetty vastaajan mielenkiinto joko kokonaan tai osittain. Mitta-asteikkona käytettiin valmiita vastausvaihtoehtoja. Vastauksia oli helpompi vertailla, kun annettiin vastausvaihtoehdot, sen sijaan, että jokainen olisi laatinut avoimia vastauksia. Avoin vastaus olisi ollut helpompi jättää tyhjäksi, tai ekस्या kokonaan aiheesta. Valmis kysymys takasi, että vastaus todella vastaa tutkittavaan asiaan. Kysymysten asetteluun lomakkeella oli tärkeää kiinnittää huomiota. Yleensä helpot kysymykset on hyvä laittaa ensimmäiseksi. Tässä tutkimuksessa kysyttiin alussa vastaajan taustatiedot, kuten sukupuoli ja ikä. Vaikeat, henkilökohtaiset kysymykset on hyvä esittää lopussa. (Aaltola & Valli

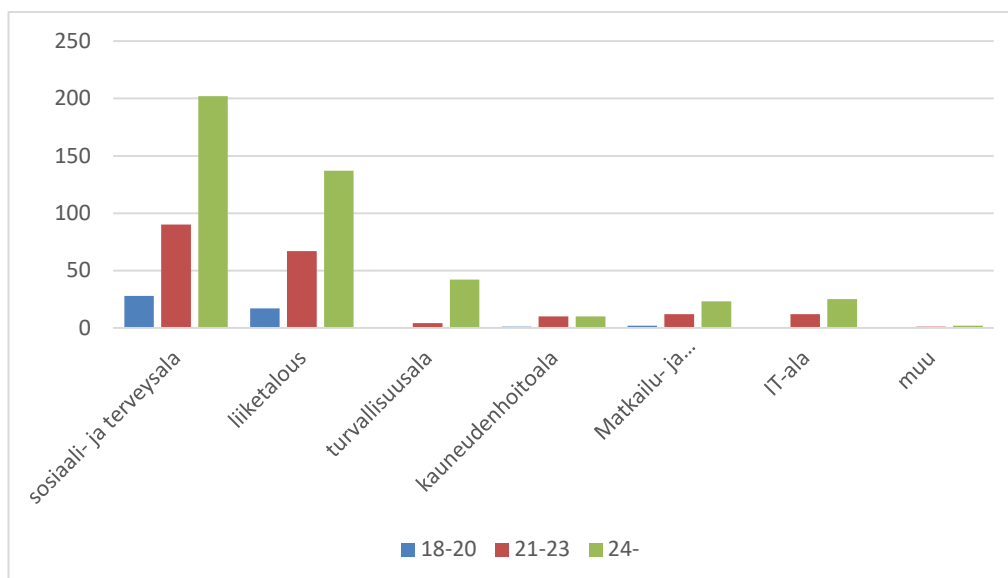
2007, 102-105, 123.) Opinnäytetyön kyselylomakkeessa (Liite 1) raha-asioista puhuminen on ajateltu vaikeaksi kohdaksi ja siksi jätetty viimeiseksi.

Kaikissa tutkimusmetodeissa on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Kyselytutkimuksen heikkoutena voi olla, ettei vastauksia saada tarpeeksi. (Aaltola & Valli 2007,106.) Tutkija ei myöskään pysty motivoimaan tai valvomaan, että kaikki vastaavat kyselyyn. Tässä opinnäytetyössä linkki sähköiseen kyselyyn lähetettiin opiskelijoiden sähköpostiin, eikä ollut tiedossa kuinka aktiivisesti opiskelijat seuraavat koulusähköpostiaan. Opinnäytetyön aikataulussa otettiin huomioon, että opiskelijoille voidaan joutua lähettämään muistutusviesti kyselyyn vastaamisesta. Suurin etu sähköisessä lomakkeessa on, että vastauksia ei tarvitse erikseen viedä koneelle, jolloin tulosten analysointia edesautetaan sekä ajallisesti että laadullisesti (Aaltola & Valli 2007,111).

Tutkimus toteutettiin toukokuussa 2016 Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Tutkimus oli kvantitatiivinen eli määrällinen. Tutkimustavan valintaan vaikutti ajatus siitä, että syy-seuraus suhteet ovat tärkeitä. Tutkimuksella haluttiin selvittää, löytyykö talouden lukutaidon osaamisesta korrelaatio opiskellun alan, sukupuolen tai esimerkiksi iän kautta. Opiskelijoilta kysyttiin monivalintakysymyksiä korosta, inflaatiosta ja riskistä.

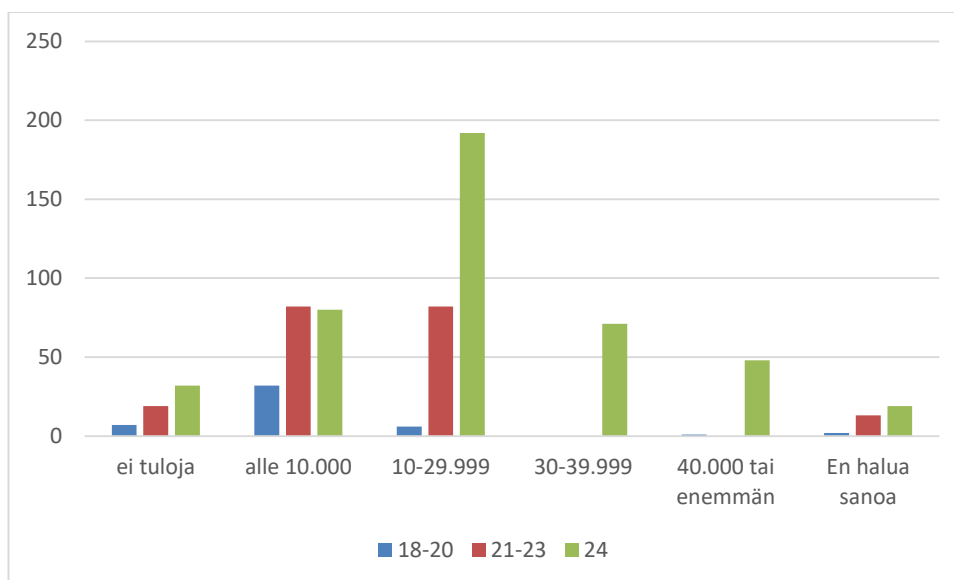
5 Tulokset

Laureassa oli 7308 aktiivista opiskelijaa (Heinonen 2016). Kysely lähetettiin Laurea Otaniemmen, Tikkurilan, Keravan, Hyvinkään, Leppävaaran, Lohjan ja Porvoon kampuksilla opiskeleville. Lähetetyistä viesteistä 3 palautui, koska sähköpostiosoite ei toiminut tai ollut käytössä. Vastauksia kyselyyn saatiin alkavan kesäloman kynnyksellä 685. Kyselyyn vastanneista 76 % (521) oli naisia. Ikähaarukka oli tutkimuksessa jaettu kolmeen kategoriaan. Kategorioiden takana oli ajatus, että 18-20 vuotias nuori asuu vielä kotona tai on juuri muuttamassa kotoa pois, 21-23 vuotias on itsenäistynyt ja yli 24-vuotias aikuinen. Vastaaajista suurin osa oli yli 24-vuotiaita (64 %). Hieman alle kolmannes (28 %) oli 21-23 vuotiaita ja loput 18-20 vuotiaita. Tutkimusaineistossa (n=685) oli vastauksia kaikilta aloilta, mutta määrät vaihtelivat. Eniten vastauksia kyselyyn saatiin turvallisuusosalta, josta 18 % läsnä olevista opiskelijoista vastasi kyselyyn. Vähiten vastauksia tuli IT-alan opiskelijoilta (8 % läsnä olevista alan opiskelijoista vastasi). (Louhemäki 2016.)

Kuvio 4: Vastausten jakautuminen alan ja iän mukaan

Nuorilla on rahaa, josta ovat itse vastuussa. 87 % Vastaajista ilmoitti saavansa tuloja (Kuvio 5). Tutkimusaineistossa 41 % vastaajista ilmoitti vuosituloikseen 10-29.999 euroa. Vastausvaihtoehdon valinneista suurin osa oli iältään 24-vuotias tai vanhempi. Tässä tutkimuksessa 24-vuotias on ajateltu itsenäiseksi nuoreksi ja vuositulojen suuruus viittaa siihen, että kyseinen ikäryhmään tekee opintojen ohella palkkatyötä. Vastaavasti 15% alle 20-vuotiaista ei saanut tuloja ollenkaan, mikä viittaa kotona asumiseen.

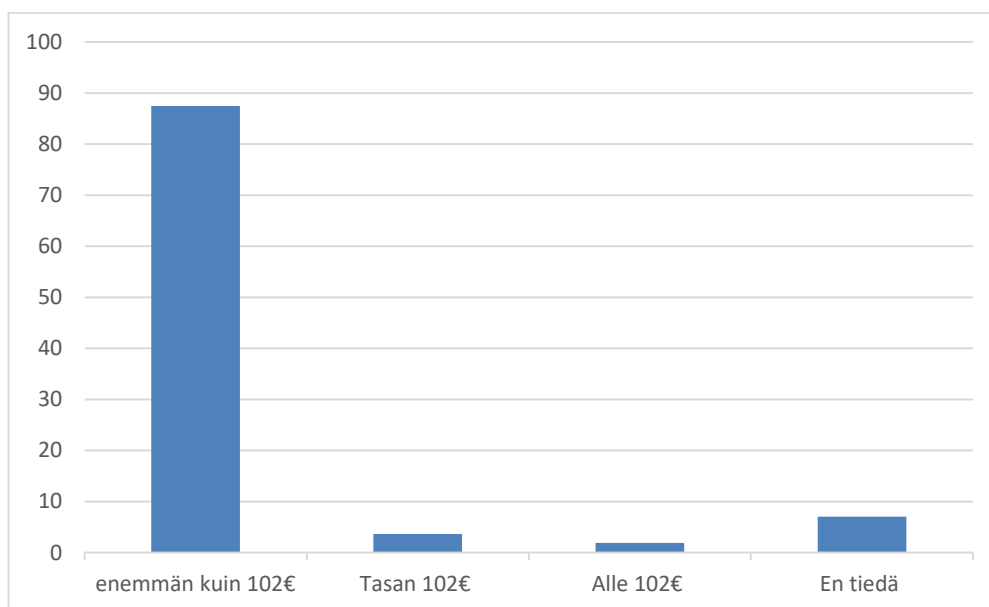

Kuvio 5: Vastaajien vuositulot iän mukaan

5.1 Joka viides opiskelija ei tiedä mitä inflaatio tekee rahan arvolle

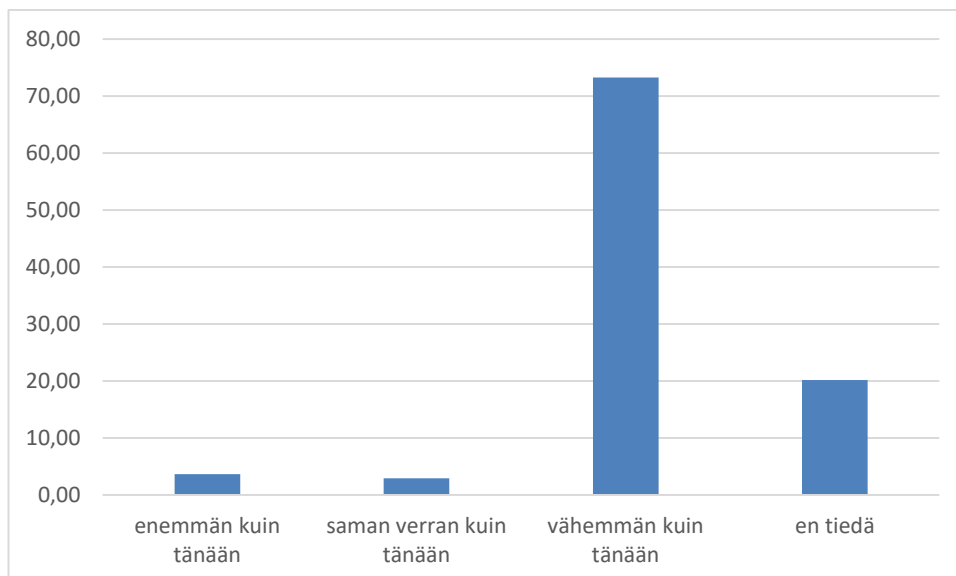
Tutkimuksen osaamista mittaavat kysymykset käsittelivät korkoa, riskiä, inflaatiota ja sitä ke-
nen kanssa nuori keskustelelee omaan talouteen liittyvistä asioista. Kysymykset sovellettiin Lu-
sardi ja Mitchellin aiemmin tekemästä kyselystä (Lusardi & Mitchell 2014). Kyselylomakkeen

ensimmäinen taitoa mittaava kysymys ohjeisti vastaajaa kuvittelemaan käyttötilille 100 euroa ja koroksi 2 %. Nuorilta kysyttiin, paljonko tilillä on rahaa viiden vuoden päästä, kun sieltä ei ole tehty yhtään nostoa? Käyttötilin 2 % koron osasi laskea oikein suurin osa vastaajista (kuvio 6). 13 % vastaajista vastasi väärin. 7 % vastaajista ei tiennyt paljonko tilillä olisi rahaa, 4% vastaajista sai käyttötilin saldoksi tasan 102 euroa ja 2 % vastaajista oli menettänyt rahaa, koska ilmoitti tilin saldoksi alle 102 euroa.

Kuvio 6: Käyttötilin saldo viiden vuoden kuluttua, kun korko on 2% (Oikea vastaus, enemmän kuin 102 euroa)

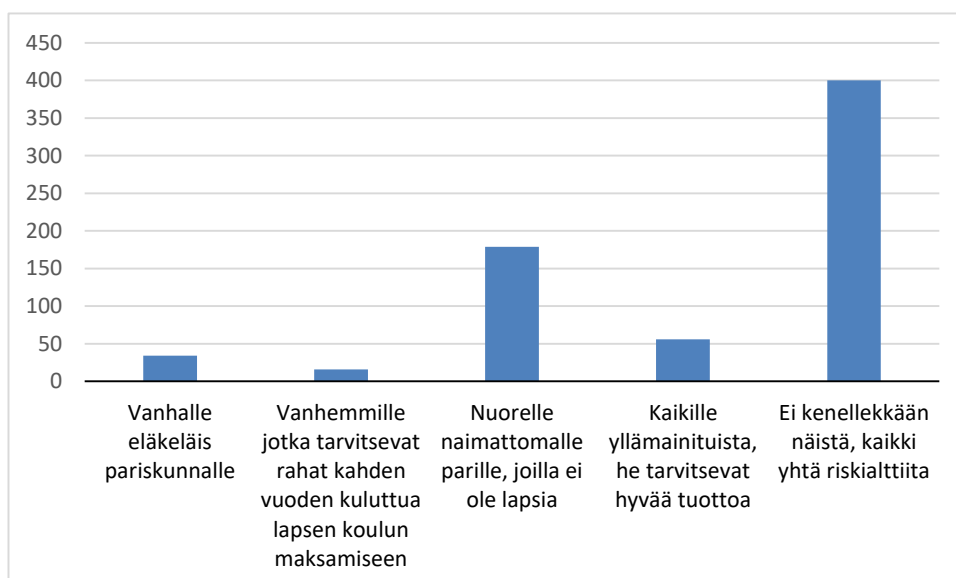
Toinen talouden lukutaitoa mittaava kysymys käsitteli inflaatiota. Vastaajan piti tietää miten rahan arvolle kävisi, jos inflaatio olisi 2 % kun samaan aikaan tilin korko olisi 1 %. Inflaatiolla tarkoitetaan rahan arvon laskua. 73 % vastaajista oli vastannut kysymykseen oikein. 24 vastaajaa oli sitä mieltä, että rahan arvo on kyseisessä tilanteessa noussut. Tämä vastaus on selvästi väärin. On siis tulkittava, etteivät vastaajat, tieneet mitä inflaatio tarkoittaa. Joka viides ilmoitti, ettei tiedä mitä rahan arvolle on tapahtunut. Noin 27% opiskelijoista ei tuntenut inflaation vaikutusta (kuvio 7).

Kuvio 7: Inflaation vaikutus rahan arvoon

5.2 Riski ja sijoittaminen

Kyselylomakkeen kaksi seuraavaa kysymystä käsittelivät riskiä ja sijoittamista. Korkeakouluopiskelijoilta kysyttiin; kenelle soveltuu sijoitusstrategia, jossa tavoitellaan korkeaa tuottoa, korkealla riskillä. Lähes 60 % vastaajista valitsi vastauksen ”Ei kenellekään näistä, kaikki liian riskialttiita”. 8 % vastaajista uskoi korkean riskin sijoitusstrategian palvelevan kaikkia jotka havittelevat hyvää tuottoa (kuvio 8).

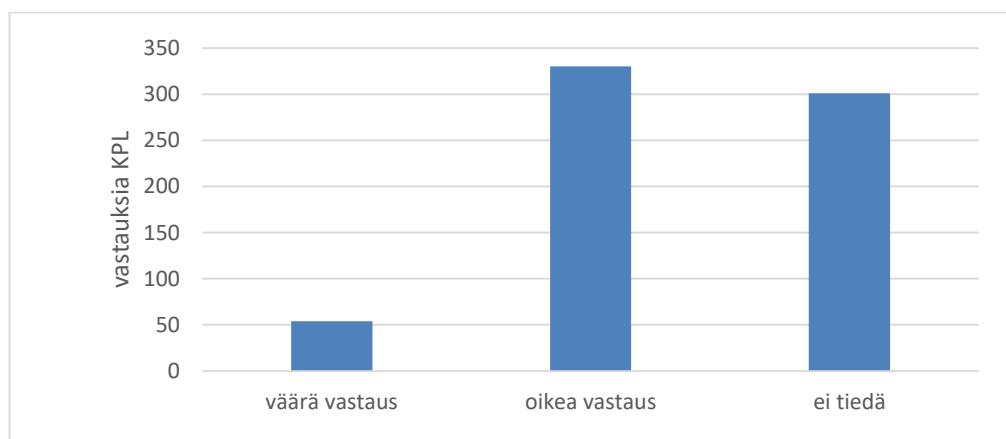

Kuvio 8: Kenelle sopii korkean riskin tuote

Vastausten jakautumisen perusteella oikeana vastauksena on pidetty vaihtoehtoa ”nuorelle pariskunnalle jolla ei ole lapsia”, jonka valitsi 26 % vastaajista. Tässä vastausvaihtoehdossa korostuu nuoren suunnittelemattomuus. Vastausvaihtoehtoa valitessa ei ole otettu huomioon

tulevaisuutta. Kun tämä pariskunta hankkii perheen, johon kuuluu lapset, omakotitalo ja auto ei korkean riskin sijoitus palvele heitä. Tärkeämpää olisi olla säästöjä turvallisella pohjalla, niin kutsuttu pesämuna. Iäkäs eläkeläispariskunta oli viiden prosentin mielestä sopivin riskisijoittajaksi. Vanhemmalla iällä suuria riskejä tulisi kuitenkin välttää (Havia ym. 2015, 202). Vastaus, joka tähän kysymykseen parhaiten vastasi oli: pariskunta, joka tarvitsee rahat parin vuoden päästä lapsen koulun maksamiseen. Sijoituksissa korkeaa riskiä alentavista tekijöistä yksi on aika. Kun sijoitus jaetaan pitkälle aikavälille, kurssivaihtelut tasoittuvat ja riski pienenee. 16 opiskelijaa, eli noin 2 % vastaajista oli valinnut oikein.

Toinen riskiä käsittelevä kysymys väitti, että osake on tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto. Hieman alle puolet vastaajista tunnisti väittämän olevan tarua. 44 % vastaajista ei tiennyt mitä valita ja 8 % vastaajista oli valinnut väärän vastauksen (kuvio 9).

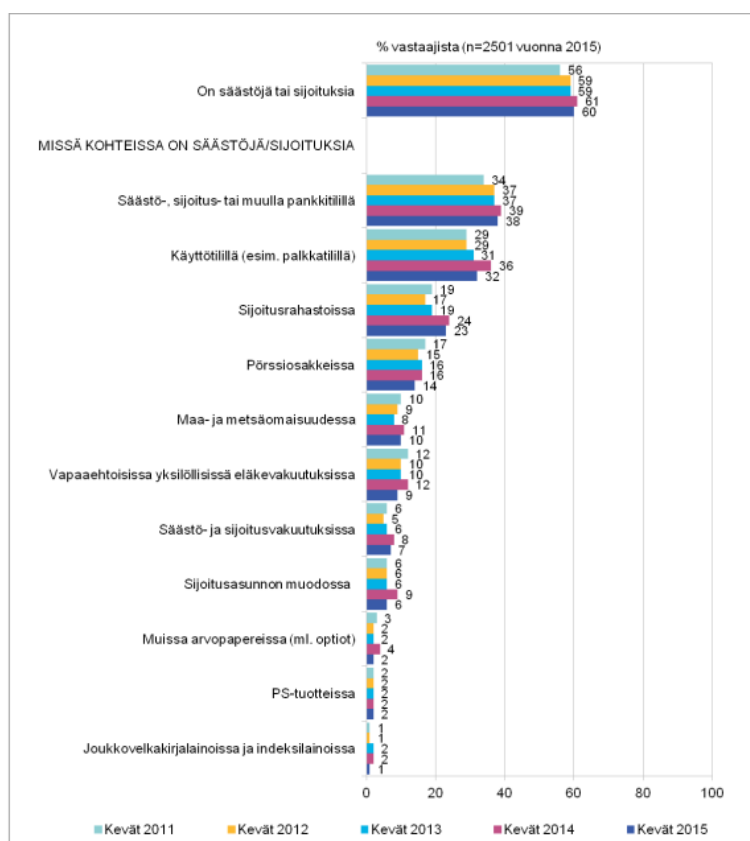

Kuvio 9: Vastausten jakautuminen väittämään: ”Listattu osake on tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto”

Listattu osake ei ole tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto, väittäjä oli tarua. Osakesijoittaja kohtaa paljon suurempia riskejä, koska pääomaa ei ole hajautettu ja kurssi elää aina pörssin ollessa auki. Osakkeen kurssi voi päivän aikana laskea jopa 22,6% kuten kävi mustana maanantaina lokakuussa vuonna 1987. Lasku on historian suurin ja merkittävin. (Witkowski 2012.) Rahastossa varat on hajautettu, eli sijoitettu moneen eri kohteeseen. Usein rahasto ei sijoita kaikkea käytettävissä olevaa varallisuutta, joka osaltaan pienentää pääoman menettämisen riskiä. Esimerkiksi Evli Likvidi B rahastossa riski on arvioitu pieneksi ja rahasto on sijoittanut vain 36% käytettävissä olevista varoista (Nordnet 2016).

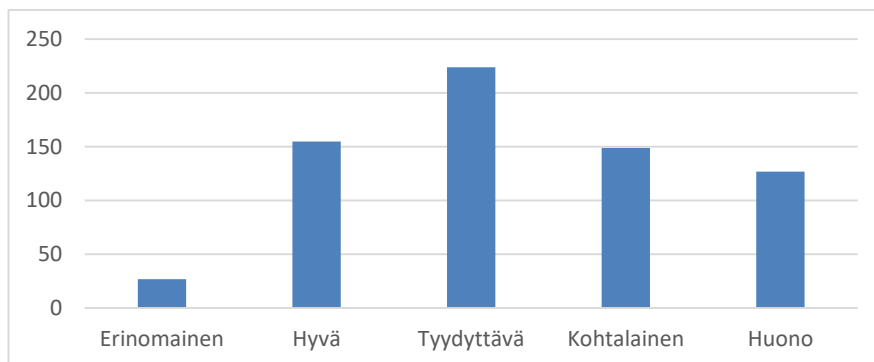
Opiskelijoille riski ja sijoittaminen olivat kyselyn perusteella vierasta. Finanssialan keskusliitto (2015) on tutkinut, että suomalaiselle tärkein valintakriteeri sijoitus- tai säästökohteessa on sen turvallisuus. Toiseksi eniten halutaan riskittömyyttä ja kolmanneksi tärkein kriteeri on vaivattomuus. Näillä kriteereillä ja alhaisista korkotasosta huolimatta, säästö- ja sijoitustilille tallettaminen on suosituin tapa säästää (Kuvio 10). Toiseksi suosituin säästämisen

muoto on käyttötili. (Finanssialan keskusliitto 2015.) Turvallisuuden hakuiset suomalaiset lepuuttavat yhteensä 80 miljardia euroa pankissa nollakorkoisella tilillä. Finanssialan keskusliiton mukaan 60 prosenttia suomalaisista on laittanut varoja säästöön tai sijoituksiin. Suomalaisista kotitalouksista 15 % on sijoittanut osakkeisiin. Osakkeisiin on sijoitettu yhteensä noin 27 miljardia euroa ja rahastoihin noin 15 miljardia euroa. (Vähämaa 2012.) Nuorten keskuudessa säästäminen ja sijoittaminen on laskenut suosiotaan (Finanssialan keskusliitto 2015). Yleisellä tasolla osakesijoittamisen uskotaan nostavan suosiotaan ja asuntosäästämisen säilyttävän kiinnostavuutensa. Vakuutussäästämisen suosio on puolestaan laskussa. Tilitalletuksien määrä säilynee ennallaan, matalasta korkotilanteesta huolimatta. (Finanssialan Keskusliitto 2016)

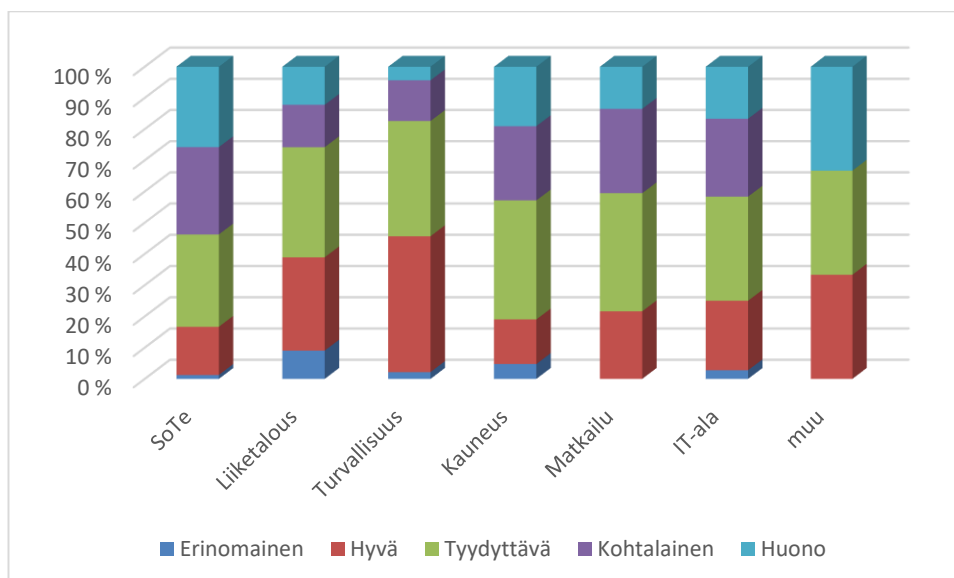
Kuvio 10: Omaisuuden jakautuminen (Finanssialan Keskusliitto 2015)

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden talouden lukutaidon tasoa. Vastajia pyydettiin itsearvioimaan oma talouden lukutaito, asteikolla huono-erinomainen (kuvio 11).

Kuvio 11: Minkä arvosanan antaisi itselleen talouden lukutaidoista (kaikki vastaajat)

Kaikista kyselyyn vastanneista 18% arvioi talouden lukutaitonsa huonoiksi. Erinomaiseksi talouden lukutaitonsa arvosteli 4 % vastaajista. Enimmäkseen opiskelijat pitivät taitojaan tyydyttävänä. Korkeakouluarvosanalla (1-5) keskiarvoksi olisi muodostunut 3. Kuviossa 12 näkyy, että eniten erinomaisia arvosanoja jaettiin liiketalouden opiskelijoiden keskuudessa. Sosiaali- ja terveystieteiden (SoTe) opiskelijoista lähes joka kolmas arvioi talouden lukutaitonsa huonoksi. Matkailu- ja palveluliike sekä muu ala olivat puolestaan ainoat alat, jossa yksikään vastaajista ei kokenut hallitsevansa talouden lukutaitoa erinomaisesti.

Kuvio 12: Minkä arvosanan antaisi itselleen talouden lukutaidosta ja opiskeltu ala

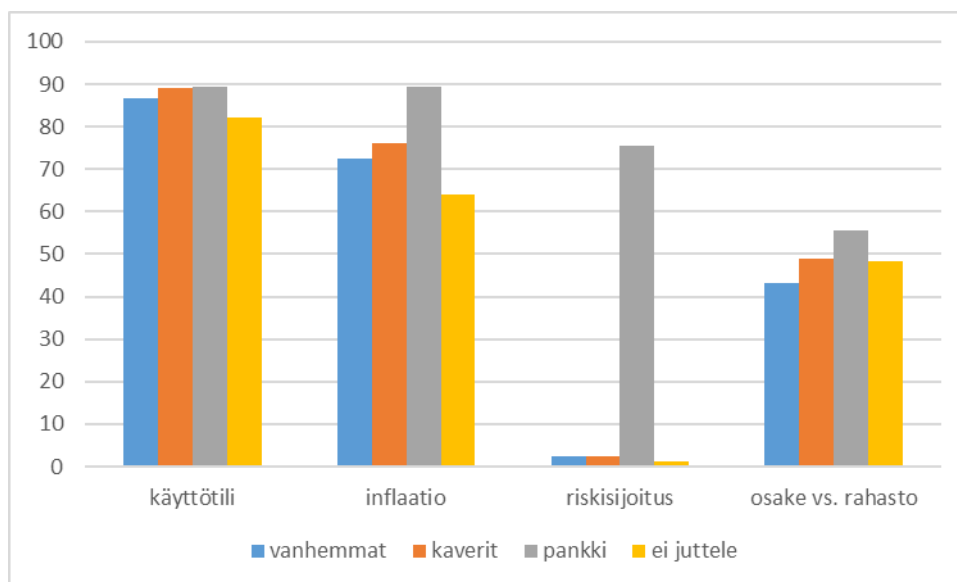
Tutkimusaineisto koostui 685 opiskelijasta, joista 6 sai kyselystä täydet pisteet. Omaan talouden lukutaitoa ei räikeästi yliarvioitu, vaikka liiketalouden opiskelijat olivatkin muita itsevarmempia arvioidessaan osaamistaan.

5.3 Raha-asioista puhuminen

Kyselyn viimeinen kysymys ei mitannut osaamista. Siinä haluttiin tietää, kenen kanssa nuori keskustelelee raha-asioista. Kysymyksessä ei oltu rajoitettu valintojen maksimimäärää, joten

vastaaja pystyi halutessaan valitsemaan kaikki kohdat. Usein opiskelijat olivat valinneet ainakin kaksi (esimerkiksi vanhemmat ja ammattilainen). 87% opiskelijoista kertoi juttelevansa jonkun kanssa omista raha-asioista. Kaverit ja muut perheenjäsenet oli selvästi suosituin vastaus, sen oli valinnut 431 opiskelijaa. Myös vanhempien kanssa raha-asioista on juteltu, joka näkyi 310 vastauksessa. Noin joka kolmas oli jutellut ammattilaisen kanssa. 13% opiskelijoista ei jutellut kenenkään kanssa omista raha-asioista.

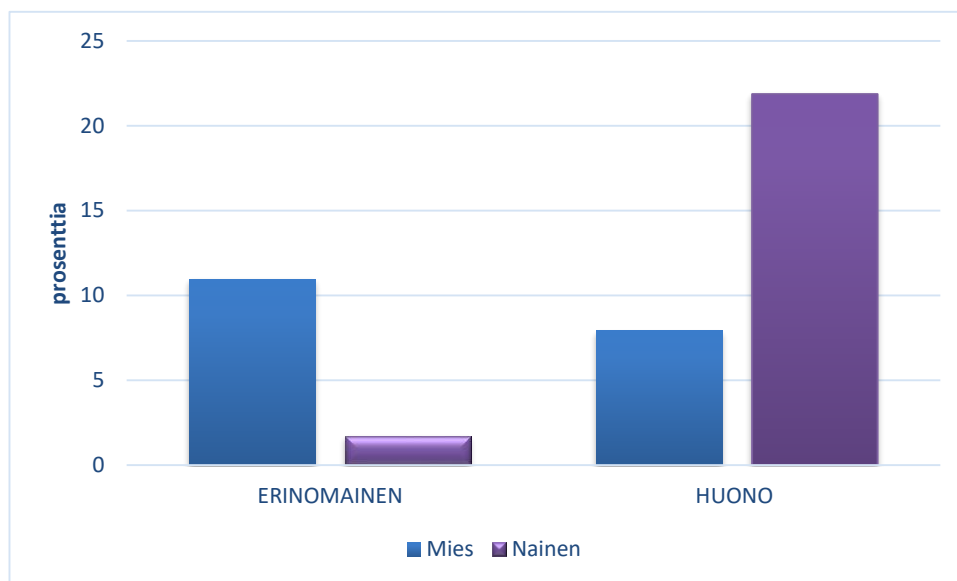
Vähiten vääriä vastauksia esiintyi, kun nuori oli jutellut raha-asioista ammattilaisen (esim. pankkivirkailija) kanssa. Vanhempien kanssa jutellut nuori vastasi useammin oikein korkoa ja inflaatiota koskeviin kysymyksiin, kuin nuori joka ei ollut jutellut kenenkään kanssa. 76% niistä opiskelijoista, jotka olivat jutelleet pankin kanssa, osasivat vastata oikein riskisijoitusta koskevaan kysymykseen. Kysymys siitä, onko osake tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto, meni väärin yli puolella niistä vastaajista, jotka olivat jutelleet kotona. Riskiä ja sijoituksia käsittelevissä kysymyksissä korostuu se mitä nuorelle on osattu tai ei ole osattu kotona opettaa. Vastaus meni väärin myös yli puolella niistä, jotka eivät olleet jutelleet kenenkään kanssa. Ammattilaisilta saadut neuvot olivat näissä kysymyksessä selkeästi hyödyllisimmät. Opiskelijoista 89 vastasi, ettei ole jutellut kenenkään kanssa omaan talouteen liittyvistä asioista. Niissä vastauksissa, joissa opiskelija oli jutellut jonkun omaan talouteen liittyvistä asioista, oli enemmän oikeita vastauksia, kuin niissä vastauksissa joissa opiskelija ei ollut jutellut kenenkään kanssa (Kuvio 13).

Kuvio 13: Oikeat vastaukset % ja kenen kanssa jutellut

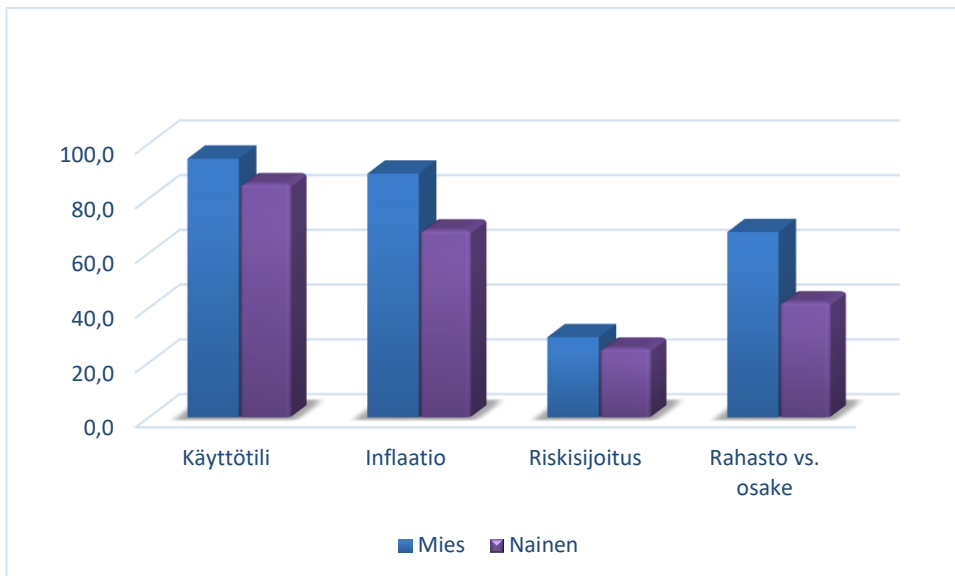
5.4 Talouden lukutaito miehillä ja naisilla

Kyselyssä nousi esiin selkeä sukupuoliero. Miehistä yli 10% arvioi talouden lukutaitonsa erinomaisiksi ja huonoksi noin 8%. Naispuolisista kollegoista vain hieman yli 1,5% arvioi talouden lukutaitonsa erinomaisiksi. Naisilla oli selvä epäilyks taitonsa tasosta, sillä melkein joka neljäs arvioi taitonsa huonoiksi (Kuvio 15).

Kuvio 14: Oma näkemys talouden lukutaidosta mies vs. nainen

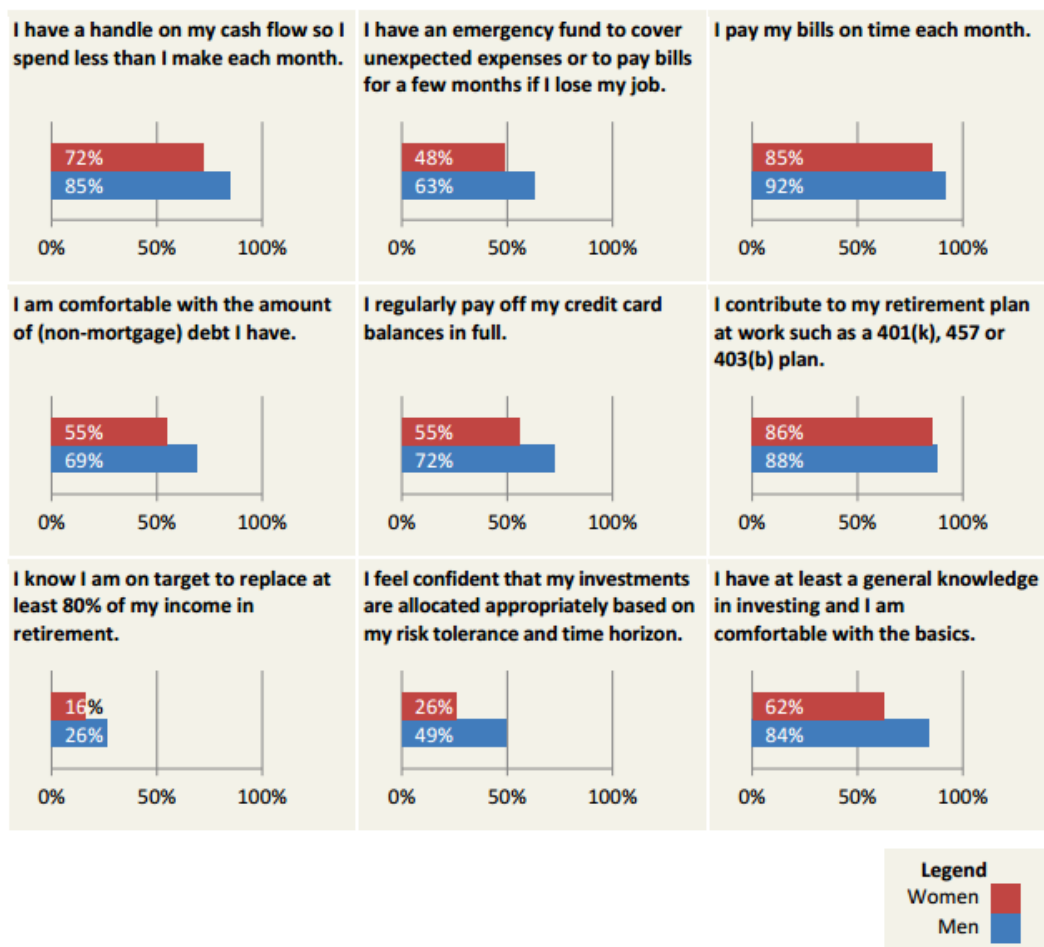
Kun verrattiin naisten ja miesten vastauksia, huomattiin että naisten talouden lukutaito ei ollut niin huono kuin he itse olettivat (Kuvio 15). Eniten eroa miehet kuroivat kysymyksessä, jossa kysyttiin, onko osake tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto. Yksi tekijä, joka voi selittää miesten parempaa tietämystä kysymykseen, on yleinen kiinnostus osakesijoittamiseen (Finanssialan keskusliitto 2015). Finanssialan keskusliiton (2015) tutkimuksessa, kävi ilmi, että miehet olivat selvästi kiinnostuneempia sijoittamaan osakkeisiin kuin naiset.

Kuvio 15: Oikeat vastaukset % ja vastaajan sukupuoli

Financial Finesse (2013) on myös tutkinut talouden lukutaidon eroa alle 30-vuotiaiden miesten ja naisten välillä. Kyselyssä oli sekä käytännönläheisiä, että sijoittamiseen liittyviä väitteitä. Financial Finesse (2013) on saanut hyvin saman suuntaisia tuloksia kuin tämä opinnäytetyö. Alle 30-vuotiaista miehistä 84% koki tietävänsä tarpeeksi sijoittamisesta. Naisista 62% koki tietävänsä riittävästi sijoittamisesta, jolloin ero sukupuolten välillä on lähes 20%. Miesten varmuus talouden lukemisen taitoon näkyi myös käytännönläheisimmissä kysymyksissä. Alle 30-vuotiaista miehistä 63% oli säästänyt yllättäviä kuluja varten. Saman ikäisistä naisista vain 48%

oli säästänyt varakassaa.

Kuvio 16: Eroavaisuudet alle 30-vuotiaiden naisten ja miesten välillä (Financial Finesse 2013)

Syytä miesten ja naisten väliseen kuiluun on yritetty jo aiemminkin löytää. Syyn takana voi olla esimerkiksi kulttuuri, jossa mies on perheen pää ja hänen on määrä hoitaa raha-asiat. Toisaalta länsimaalaisissa kotitalouksissa miehet yhtä lailla päätyvät hoitamaan perheen raha-asioita. Tutkijat ehdottavat, että taustalla on opitut sukupuoliroolit ("miehen ja naisen tehtävät"). Jos mies on alkanut hoitaa perheen raha-asioita naiselle voi tulla tunne, että hänen ei tarvitse puuttua, saati opetella talouden lukutaitoa. Naisilta vaikuttaa puuttuvan motivaatio ja kiinnostus talouden lukutaitoon. On tutkittu, ettei eronnut, leski tai aina sinkkuna asunut nainen hallitse talouden lukemisen taitoa sen paremmin kuin parisuhteessa elävä. Naisten kiinnostus talouden lukemisen taitoa kohtaan syntyy yleensä vasta fyysisen pakon edessä, esimerkiksi puolison kuollessa. (Filipiak & Walle 2015, 1-6.)

6 Tuloksien analysointi

Virheettömän suorituksen teki 6 opiskelijaa. Heistä 4 oli miehiä ja kaksi naisia. Naisista kumpikin oli yli 24-vuotias, toinen opiskeli liiketaloutta ja toinen sosiaali- ja terveystaloutta. Miehistä yksi oli yli 24-vuotias sosiaali- ja terveystalouden opiskelija, 3 muuta olivat liiketalouden opiskelijoita. Kaksi heistä oli 21-23vuotiaita ja yksi 18-20 vuotias. Näistä kuudesta viisi piti talouden lukutaitoansa tyydyttävänä ja yksi hyvänä. Ainut asia mikä näitä kaikkia vastaajia yhdisti, oli se, että he juttelivat jonkun kanssa talouteen liittyvistä asioista.

Käyttötilin korko oli opiskelijoille tuttu, lähes 90% vastasi kysymykseen oikein. Inflaation vaikutuskin tunnettiin suhteellisen hyvin (73% vastauksista oikein). Riskiin liittyvät kysymykset olivat ilmeisen haasteellisia, sillä vastaukset menivät selvästi useammin väärin. Riskiä käsittelevät kysymykset ”Sijoitusstrategiassa, jossa tuottoa haetaan korkealla riskillä ja isolla korolla sopii parhaiten...” ja ”Totta vai Tarua, pörssiosake on tuoton kannalta turvallisempi kuin lisätty rahasto” olivat jossain määrin vaikeampia alle 20-vuotiaille kuin yli 24-vuotiaille. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että iän mukana tuleva kokemus parantaa talouden lukutaitoa. Kesätyöt tai muu osa-aikatyö jossa ansaitaan rahaa, on oiva tilaisuus opetella rahan käyttöä (Martat 2016; Kokko 2016). On myös näyttöä siitä, että nuoret hyötyvät talouden lukutaidon harjoittelusta. (Kalmi 2016; Martat 2016; Danske Bank 2015.) Jo aiemmissa tutkimuksissa on saatu selville, että vanhempien tapa käyttää rahaa ja asennoituminen talouden lukutaitoon periytyy lapsille. Erityisesti positiiviset mallit edesauttavat nuorta kasvamaan vastuulliseksi ja suunnitelmalliseksi aikuisiksi. (Martat 2016.)

Opiskelijoiden talouden lukutaitoa Suomessa on yleisesti ottaen tutkittu vähän, mutta verrattaessa muissa maissa tehtyihin tutkimuksiin tämä opinnäytetyö antoi saman kaltaisia tuloksia. Tutkimus olisi mahdollista toistaa sellaisenaan. Tutkimuksesta saadut tulokset olivat sähköisessä muodossa (E-lomake) ja ne esitettiin juuri sellaisena kuin vastaajat ovat niihin vastanneet. Taulukoiden tekemiseen käytettiin apuna Exceliä ja prosenttilukuja pyöristettiin usein lähimpään täyteen prosenttiin. Kyselylomake onnistui mittamaan opiskelijoiden talouden lukutaitoa, kuten tulokset osoittavat. Kyselyn tuloksien reliabiliteettia heikentää se, ettei vastaajia voitu valvoa. Vastaaja on voinut kysyä apua muilta henkilöiltä tai hakea tietoa Internetistä. Vastausvaihtoehto ”En tiedä” ei välttämättä kerro siitä, että vastaaja ei todella tiennyt vastausta, vaan voi viitata myös siihen, ettei ole jaksanut edes miettiä oikeaa vastausta. Vuositulot kysymyksessä 28% ilmoitti tuloikseen alle 10 000 euroa. Tuloksen luotettavuutta vähentää se, ettei tuloa määritelty täsmällisesti. Kysymys ”kenelle korkean tuoton ja riskin sijoitus sopii parhaiten” jätti tulkinnan varaa. Ei voida yksiselitteisesti sanoa, että jokin sijoitus sopii tietyille henkilötyypille (nuori/ vanha) vaan jokainen sijoittaja on oma yksilö. Jokainen kestää riskiä eri lailla ja riskin sieto liittyy myös yksilön talouden tilanteeseen. Riski on sopiva silloin,

kun sijoittaja ei pelkää rahojensa puolesta ja nukkuu yönsä hyvin. (Havia ym. 2015, 202-203.) Tässä opinnäytetyössä kysymys kartoitti vastaajan ymmärrystä riskin ja ajan suhteesta. Kysymys siitä, kenen kanssa nuori juttelee talouteensa liittyvistä asioista, antoi mahdollisuuden valita useamman kuin yhden vaihtoehdon. Vastauksia analysoidessa kävi ilmi, että yksi vastaaja oli valinnut kaikki vaihtoehdot, myös kohdan ”en kenenkään” kanssa.

Tutkittavilla henkilöillä oli anonymiteetti koko tutkimuksen ajan. Tutkimuksen suorittamiseen haettiin tutkimuslupa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Kun tutkimuslupa oli saatu, kyselylomake luotiin sähköiseen palveluun nimeltään E-lomake. Kyselyä varten luotiin erillinen sähköpostilaatikko, josta kutsu tutkimukseen lähetettiin Laurean opiskelijoille. Kysely oli avoinna viikon ajan ja vastaukset tallentuivat automaattisesti sähköiseen tietokantaan. Tietokanta, johon vastaukset tallentuivat, oli salasanalla suojattu.

Peura-Kapanen (2013) toteaa, ettei talouden lukutaidon opetuksen hyödyistä ole riittävästi näyttöä. Kehitysehdotukseni tämän työn pohjalta onkin, että nuorille pitäisi pilotoida talouden lukutaidon opetusta. Lapsilla on Yrityskylä, ja mielestäni nuorille olisi hyötyä päästä harjoittelemaan ja opettelemaan oman talouden lukutaitoa käytännönläheisesti. Laurea-ammattikorkeakoulu voisi mielestäni ottaa tästä kiinni ja järjestää esimerkiksi POP-UP pajan talouden lukutaidon harjoittelua tai valmennusta varten. Mielestäni myös talouden lukutaidon kehittyminen pitkittäistutkimuksena olisi hyvä jatkumo tälle opinnäytetyölle.

7 Pohdinta

Ennen omaa taloutta oli ehkä helpompi seurata, kun käytettävissä oleva raha oli kukkarossa tai säästöpossussa ja puhelinliittymää vartioi saldoraja. Nykyään lapsille annetaan vähemmän viikkorahaa ja vingutetaan enemmän isin tai äidin rinnakkaiskorttia. Katukuvaan ilmestyneet ”Pappa betalar” t-paidat, sarkasmia tai eivät, kertonevat jotain nuorten asenteesta rahan käyttöön. Tämän päivän nuorissa elää hyvin vahvasti YOLO (You Only Live Once) kulttuuri. Eläessä täysillä tässä hetkessä, ei helposti tule mieleen, että pitäisikö alkaa säästää tulevaisuutta varten (Kokko 2016).

Ammattikorkeakoulussa puhuttiin taloudesta paljon yleisellä tasolla. Opeteltiin lukemaan yritysten taloudenlukuja ja laitettiin rahaa credit tai debet puolelle taloushallinnon tunnilla. Itse otin myös projektin, jossa osallistuttiin Sijoittajamestari kilpailuun. Tunneilla puhuttiin säästämisen tuotteista ja kokeiltiin riskinsietoa sijoittajamestari kilpailussa.

Kun aloitin tekemään tätä opinnäytetyötä, se oli ainutlaatuinen tutkimus. Esittelin tutkimukseni tuloksia usealle lehtorille Opinnäytetyö Campilla. He kaikki pitivät aiheitani mielenkiintoisen ja vastausten määrää merkittävänä. Aiheen tärkeydestä kertoo myös se, että PISA tutkimukseen otetaan mukaan talouden lukutaitoa mittaava osio. Mielestäni tämä opinnäytetyö tarjoaa arvokasta tietoa kaikille oppilaitoksille joissa on nuoria toisen- ja kolmannen-asteen opiskelijoita.

Lähteet

Painetut lähteet

Aaltola, J., Aarnos, E., Grönfors, M., Eskola, J., Hakala, J. T., Åhlberg, M., . . . Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevälle tutkijalle (2. korjattu ja täydennetty painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Havia, P., Lappalainen, V. & Rinta-Loppi A. 2014. Erilainen ote omaan talouteen: vapaus, onni ja hyvä elämä. Helsinki: Talentum.

Ruckenstein, M., & Kallinen, T. 2009. Rahan kulttuuri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sähköiset lähteet

Atkinson, A., McKay, S., Collard, S., Kempson E. 2007. Levels of Financial Capability in the UK. *Public Money & Management* 27 (1) Viitattu 19.10.2016. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9302.2007.00552.x>

Botezat, E & Borza, A. 2014. *Annals of the University of Oradea: Economic Science* 01 July 2014, Vol.23(1), pp.1117-1124. Viitattu 1.4.2016. <http://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2014/n1/123.pdf>

CNN. What is bitcoin? Viitattu 17.5.2016. <http://money.cnn.com/infographic/technology/what-is-bitcoin/>

Chen, H. & Volpe R. 1998. An analysis of personal financial literacy among college students. Viitattu 20.4.2016. https://www.cgsnet.org/ckfinder/userfiles/files/An_Analysis_of_Personal_Financial_Lit_Among_College_Students.pdf

Danske Bank. 15.06.2015. Vapaaehtoiset pankkilaiset auttaneet jo lähes 2000 nuorta rahankäytön hallinnassa. Viitattu 1.4.2016. http://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankista/media/Tiedotteet/Pages/20150615_Vapaaehtoiset-pankkilaiset-auttaneet-jo-%C3%A4hes-2000-nuorta-rahankayton-hallinnassa.aspx

Danske Bank. 27.5.2013. Teini-ikäisillä vahva lainailukulttuuri. Viitattu 30.03.2016. <http://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankista/media/Tiedotteet/Pages/20130527Teini-ikaisilla-vahva-lainailukulttuuri-.aspx>

Danske Bank. 13.7.2011. Kolmannes nuorista ylittää tilinsä ainakin kerran vuodessa. Viitattu 30.3.2016. https://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankista/media/Tiedotteet/Pages/20110713_Taloustaito_kolmannes-suomalaisnuorista_ylittaa_tilinsa.aspx

Danske Bank. 2008. Market research study on financial literacy with 18-19 year-olds and their parents in Denmark, Finland, Northern Ireland, Norway, Republic of Ireland and Sweden. Viitattu 1.4.2016. <https://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankista/media/Tiedotteet/Documents/FinancialLiteracy.pdf>

European Banking Federation. 14.03.2016. Financial Education Roundtable - Panel 2: Can financial education benefit consumers? Viitattu 30.3.2016. <http://www.europeanmoneyweek.eu/latest/financial-education-roundtable-14-march-brussels/>

Evilä, K. 3.3.2016. Puhu nuorille rahasta. Viitattu 20.10.2016. http://www.saastopankki.fi/media/uutishuone#/blog_posts/puhu-nuorille-rahasta-43917

Filipiak, U & Walle, Y. 05/2015 The financial literacy gender gap: A question of nature or nurture? Viitattu 19.10.2016. http://www2.vwl.wiso.uni-goettingen.de/courant-papers/CRC-PEG_DP_176_1.pdf

Financial Finesse. 2013. Gender gap in financial literacy. Viitattu 19.10.2016.
<http://mb.cision.com/Public/2460/9446547/a13deee5a8972fb2.pdf>

Finanssialan keskusliitto. 2015. Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat. Viitattu 19.10.2016. http://www.finanssiala.fi/materiaalit/FK-Julkaisu-Saastaminen_luotonkaytto_ja_maksutavat_2015.pdf

Finanssialan keskusliitto. 27.0.9.2016. Pankkibarometri 3/2016. Viitattu 19.10.2016.
http://www.finanssiala.fi/materiaalit/Pankkibarometri_III_2016.pdf

Heinonen, H. 2016. Opiskelijoiden määrä Laurea-ammattikorkeakoulussa. Sähköpostiviesti 20.10.2016.

Helsingin diakonissalaitos. Nuorten taloustaitohanke. Viitattu 30.3.2016. <https://www.vamosnuoret.fi/hankkeet/nuorten-taloustaitohanke>

Huston, S. 1.6.2010. Measuring financial literacy. Viitattu 19.10.2016
<http://web.a.ebscohost.com.nelli.laurea.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=6494e1ac-3c14-4c64-a8f8-4446308c6621%40sessionmgr4007&vid=1&hid=4204>

HYOL, Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto. 50 vuotta Taloustietokilpailua. Viitattu 17.5.2016. <http://www.hyol.fi/kilpailut/taloustietokilpailu/taloustietokilpailu-50-vuotta.html>

HYOL, Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto. 2016. Maija Löyskä on Talousguru 2016. Viitattu 17.5.2016. <http://www.hyol.fi/kilpailut/talousguru/>

Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Pisa lyhyesti. Viitattu 17.09.2016.
<https://ktl.jyu.fi/pisa/pisa-lyhyesti>

Kalmi, P. Taloustaitojen opettaminen tärkeää jo alakoulussa - pelillisestä oppimisesta hyviä kokemuksia. Viitattu 12.5.2016. <http://www.uva.fi/fi/news/yrityskylä/>

Kela. 22.09.2015. Tilastokatsaus. Viitattu 23.4.2016. http://www.kela.fi/documents/10180/1630864/Korkeakoulututkinnon_suorittaneiden_lainankaytto_ja_lainamaarat_kasvussa/490e435e-943f-4849-9e73-29713607c64b

Kokko, O. 23.04.2016. Onko 50% korko paljon? Osa suomalaisista ei tiedä. Viitattu 23.4.2016.
<http://www.taloussanomat.fi/raha/2016/04/23/onko-50-prosentin-korko-paljon-osa-suomalaisista-ei-tieda/20164391/139>

Koljonen, L. 2.7.2011. Joka päivä viisi nuorta jää eläkkeelle -ennätysmäärä masennuksen vuoksi. Viitattu 30.3.2016. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/joka-paiva-viisi-nuortajaa-elakkeelle-ennatysmaara-masennuksen-vuoksi/>

Kurkela, R. Tilastollinen tiedonkeruu. Viitattu 20.4.2016. <https://www.stat.fi/virsta/tke-ruu/04/02/>

Laajakulma. 20.10.2016. Suomalainen työttömyys. Vieraina journalistit Reetta Meriläinen ja Tapani Ruokanen sekä viestintäasiantuntija Heikki Hakala. Kuunneltavissa Yle Areenassa. Viitattu 20.10.2016. <http://areena.yle.fi/1-3689806?autoplay=true>

Larja, L. 11.3.2013. Työttömyysaste ei kerro nuorten syrjäytymisestä. Viitattu 29.03.2016.
http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2013/uutinen_008_2013-03-11.html

Louhemäki, S. Läsnä olevat opiskelijat koulutusalan mukaan ammattikorkeakoulu Laureassa. Sähköpostiviesti 9.11.2016

Lusardi, A. & Mitchell, O. 03/2014. The economic importance of financial literacy: theory and evidence. *Journal of economic literature* 52 (1), 5-44. Viitattu 28.5.2016.
<http://dx.doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

Löfström, J & van den Berg, M. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 110 vsk. 01/2014. Miten lukion taloustiedon opetus tukee finanssikriisin ymmärtämistä. Viitattu 30.3.2016
http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/09/lofstrom_vandenbergl.pdf

Majamaa, K. 19.11.2015. Nuoret, velka ja yhteiskunta -Koukusta loukkuun, seminaarijulkaisu. Viitattu 17.10.2016. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62224/Nuoret%20velka%20ja%20yhteiskunta%20KOUKUSTA%20LOUKKUUN_A.pdf?sequence=2

Martat. 23.08.2016. LähiTapiola ja Martat selvittivät: Taloudellinen käyttäytyminen periytyy-70prosenttia suomalaisista pitää itseään suunnitelmallisina rahankäyttäjinä. Viitattu 17.09.2016. <http://www.martat.fi/info/ajankohtaista/taloudellinen-kayttaytyminen-periytyy-martat-ja-lahi-tapiola-selvitti/>

Mattila, S. 5.2.2016. Kulutustutkija ja professori Terhi-Anna Wilska kannattaa lasten viikkorahaa. Viitattu 17.10.2016. <http://www.lansi-uusimaa.fi/artikkeli/362003-kulutustutkija-ja-professori-terhi-anna-wilska-kannattaa-lasten-viikkorahaa>

Moisio, P. *YHTEISKUNTAPOLITIikka* 69 (2004):4. Köyhyyden pitkittäinen rakenne- Tilapäis-, toistuvais- ja pitkäaikaisköyhyys Suomessa. Viitattu 30.3.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100236/404moisio.pdf?sequence=1>

Moore, M. 15.04.2016. Where to invade next. Dog eat dog films. Viitattu 01.09.2016.

Mun talous. 18.12.2015. Oululaiset nuoret eivät keskustelee raha-asioista koulussa. Viitattu 30.03.2016. <http://muntalous.fi/oululaiset-nuoret-eivat-keskustelee-raha-asioista-koulussa/>

Mun talous. 7.4.2015b. Ei ne suuret tulot, vaan pienet menot. Viitattu 31.3.2016.
<http://muntalous.fi/ei-ne-suuret-tulot-vaan-pienet-menot/>

Mun talous. 6.5.2015c. Mun talous kommentoi lukion opetussuunnitelmaa. Viitattu 30.3.2016
<http://muntalous.fi/wp-content/uploads/2016/01/Kommentti-lukion-opetussuunnitelmaan.pdf>

Mun talous. 24.02.2016a. Osallistu Puhu-rahasta haasteeseen. Viitattu 20.10.2016.
<http://www.takuu-saatio.fi/osallistu-puhu-rahasta-haasteeseen>

Mun talous. 12.10.2016b. Puhu rahasta- messut torstaina 3.11. Kulttuuriareena Gloriassa. Viitattu 20.10.2016. <http://muntalous.fi/puhu-rahasta-messut-torstaina-3-11-kulttuuriareena-gloriassa/>

Myllyniemi, S. Arjen jäljillä. *Nuorisobarometri 2015*. Viitattu 13.5.2016. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf

Nikander, T. 8.6.2009. Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Viitattu 30.3.2016
http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html?s=0

Nordea. 2016. Nordea Pay. Viitattu 25.4.2016. <http://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/paivittaiset-raha-asiat/internet-mobiili-ja-puhelinpalvelut/nordea-pay.html#tab=Nordea-Pay>

Nordea. 12.05.2015. Unge gir råd til unge. Viitattu 25.4.2016. <http://www.nordea.com/no/presse-og-nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/news-no/2015/2015-05-12-unge-gir-rad-til-unge.html>

Nordnet. 27.5.2016 Evli Likvidi B. Viitattu 27.5.2016. <https://www.nordnet.fi/mux/web/fonder/fondfakta.html?classid=PJNOV00839&nm=Evli+Likvidi+Bevli>

OECD. 2014. PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI), PISA, OECD Publishing. Viitattu 14.5.2016. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>

Peura-Kapanen, L. 2005. Kuluttajien rahatalouden hallinta. Viitattu 30.3.2016. [http://ktm.elin.ar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/0/ff429d7d6d9daf51c2256f8e00464b42/\\$FILE/ratu1mos_2005.pdf](http://ktm.elin.ar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/0/ff429d7d6d9daf51c2256f8e00464b42/$FILE/ratu1mos_2005.pdf)

Peura-Kapanen, L. Joulukuu 2013. Hyvinvointikatsaus 4/2013 - Teema: Aikuistuminen, työura ja eläkkeelle siirtyminen. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Viitattu 30.3.2016. http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_012.html

Raijas, A. Mistä nuorten taloudellinen hyvinvointi muodostuu? Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Viitattu 13.05.2016. https://tietoaanuarista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf

Saarenmaa K., Saari K. & Virtanen V. Opiskelijatutkimus 2010: Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Viitattu 22.5.2016. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm18.pdf?lang=fi>

Saari, J. Otus - työpapereita 2/2015. Toimeentuloa eri elämäntilanteissa- Helsingin yliopiston opiskelijoiden kokemuksia toimeentulon järjestämisestä opiskelijabarometrin aineistossa. Viitattu 29.3.2016 <http://docplayer.fi/12769296-Toimeentuloa-eri-elamantilanteissa.html>

Saari, J. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2010. Tulevaisuuden voittajat- hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa. Viitattu 1.4.2016. https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_5+2010.pdf

Sijoittajamestari. 28.10.2015. Viitattu 13.5.2016. <http://www.sijoittajamestari.com/2015/nain-osallistujat-kavivat-kauppaa-sijoittajamestarissa-2015/>

Sirkkala, S. Työttömyys ei sula- rajut päätökset vasta edessä? Poliitikkaradio. Viitattu 20.10.2016. <http://areena.yle.fi/1-3745785?autoplay=true>

Suomen Pankki. 20.11.2015. Miten digitalisaatio muuttaa maksamista? Viitattu 13.05.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=YqDLCoojPs>

Suomen virallinen tilasto (SVT). 1.4.2016. Taantuma alentanut eniten kaikista nuorimpien tuloja. Viitattu 1.4.2016. http://www.stat.fi/til/tjt/2014/02/tjt_2014_02_2016-04-01_kat_003_fi.html

Taloussanomat. 14.10.2013. Järjestö ihmettelee: Suomi ei osallistu Pisa-tutkimuksen talousosioon. Viitattu 30.3.2016 <http://www.taloussanomat.fi/ihmiset/2013/10/14/jarjesto-ihmettelee-suomi-ei-osallistu-pisa-tutkimuksen-taluososioon/201314292/139>

Uutismajakka. 4.3.2016. Talousguru taluspäätöksiä saatava aikaan nyt. Viitattu 30.3.2016. http://www.finanssiala.fi/uutismajakka/Sivut/Talousguru_Taluspaaotksia_saatava_aikaan_nyt.aspx

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotalkoot! Eli miten valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa 2012-2015 toteutetaan kunnissa. Viitattu 30.3.2016. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Nuorisotalkoot/Nuorisotalkoot_nettiin.pdf

Vekkilä, J. 17.6.2015. Taloustaitojen opetus eri koulutusasteilla- päättäjien näkemyksiä. Viitattu 22.5.2016. http://www.finanssiala.fi/materiaalit/Oman_talouden_hallinta_tuloksia.pdf

Witkowski, W. 19.10.2012. 10 lessons from the market crash of 1987. Viitattu 27.5.2016. <http://www.marketwatch.com/story/10-lessons-from-the-1987-stock-market-crash-2012-10-19>

Woessmann, L. 17.06.2015. The economic case for education, *Education Economics*, 24:1, 3-32, DOI: 10.1080/09645292.2015.1059801. Viitattu 1.4.2016. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09645292.2015.1059801>

Kuviot

Kuvio 1: Nuoren kassavirtakaavio (Havia ym. 2014)	8
Kuvio 2: Omien menojen suunnittelu eri ikäpolvien välillä (Finanssialan Keskusliitto 2015)	11
Kuvio 3: Poliittisten päättäjien mielestä talouden hallinnan opetusta pitäisi lisätä (Vekkilä 2015)	14
Kuvio 4: Vastausten jakautuminen alan ja iän mukaan	19
Kuvio 5: Vastaajien vuositulot iän mukaan	19
Kuvio 6: Käyttötilin saldo viiden vuoden kuluttua, kun korko on 2% (Oikea vastaus, enemmän kuin 102 euroa).....	20
Kuvio 7: Inflaation vaikutus rahan arvoon	21
Kuvio 8: Kenelle sopii korkean riskin tuote	21
Kuvio 9: Vastausten jakautuminen väittämään: ”Listattu osake on tuoton kannalta turvallisempi kuin rahasto”	22
Kuvio 10: Omaisuuden jakautuminen (Finanssialan Keskusliitto 2015).....	23
Kuvio 11: Minkä arvosanan antaisi itselleen talouden lukutaidoista (kaikki vastaajat)	24
Kuvio 12: Minkä arvosanan antaisi itselleen talouden lukutaidosta ja opiskeltu ala.....	24
Kuvio 13: Oikeat vastaukset % ja kenen kanssa jutellut	25
Kuvio 14: Oma näkemys talouden lukutaidosta mies vs. nainen	26
Kuvio 15: Oikeat vastaukset % ja vastaajan sukupuoli	27
Kuvio 16: Eroavaisuudet alle 30-vuotiaiden naisten ja miesten välillä (Financial Finesse 2013)	28

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake	39
-----------------------------	----

Liite 1: Kyselylomake

Taustatiedot	
Minä olen	☐ nainen ☐ mies
Koulutusala	
	Sosiaali- ja terveysala Liikelalous Turvallisuusala Kauneudenhoitoala Matkailu- ja palveluliiketoiminta IT-ala muu
Valitse koulutusala jolla opiskelet	
ikä	
	18-20 21-23 24-
Vastaajan ikä	
Vuositulot	
	--Valitse tästä--
Tietämys	
Enemmän kuin 102€ Tasan 102€ Alle 102€ En tiedä	
Kuvitellaan, että laitit säästöön 100€ säästötilin korko on 2%. Kuinka paljon sinulla on rahaa 5 vuoden jälkeen, kun et ole tehnyt yhtään nostoa?	
enemmän kuin tänään saman verran kuin tänään vähemmän kuin tänään En tiedä	
Jos tilin korko on 1% ja inflaatio 2%. Ensimmäisen vuoden jälkeen, voisitko ostaa tuolla rahalla	
Sijoitusstrategiassa jossa tuottoa haetaan korkealla riskillä ja isolla korolla sopii parhaiten	
☐ Vanhalle eläkeläis pariskunnalle ☐ Vanhemmille jotka tarvitsevat rahat kahden vuoden kuluttua lapsen koulun maksamiseen ☐ Nuorelle naimattomalle parille joilla ei ole lapsia ☐ Kaikille yllämainituista, he tarvitsevat hyvää tuottoa ☐ Ei kenellekään näistä, kaikki yhtä riskialttiita	
Onko seuraava väittämä totta vai tarua? Listattu pörssi osake on tuoton kannalta turvallisempi, verrattuna listattuun rahastoon?	
☐ Totta ☐ Tarua ☐ En tiedä	
Erinomainen Hyvä Tyydyttävä Kohtalainen Huono	
Jos taloustaidoista saisi kouluarvosanan, minkä antaisit itsellesi?	
Kenen kanssa juttelet raha-asioista?	
☐ Vanhemmat ☐ muut perheen jäsenet ja kaverit ☐ Ammatilliset (esim. pankkivirkailija) ☐ En kenenkään	